

**Висновки Верховного Суду України,
викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду
заяв про перегляд судових рішень
(I півріччя 2013)**

010.000.000 Державне регулювання. Підприємства і підприємницька діяльність

010.010.000 Загальні питання регулювання господарської діяльності

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статті 16 та підпункту 13 пункту «б» статті 30 Закону України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 280/97-ВР) щодо контролю за дотриманням правил розміщення зовнішньої реклами виконавчим комітетом органу місцевого самоврядування.

Задовольняючи позовні вимоги Кримського республіканського виробничого підприємства «Кримтролейбус» (далі – Підприємство), суд першої інстанції дійшов висновку, з яким погодився і суд апеляційної інстанції, що у цьому випадку має місце не зовнішня реклама, а реклама на транспорті, розміщення якої відповідно до вимог статті 18 Закону № 270/97-ВР не потребує дозволів виконавчих органів сільських, селищних, міських рад.

Суд касаційної інстанції, розглядаючи дану справу, виходив із того, що спір між сторонами виник щодо рекламних засобів, які відносяться до зовнішньої реклами, а не до реклами на транспорті.

Залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій про протиправність оскаржуваного рішення відповідача, касаційний суд дійшов правового висновку про відсутність у виконавчого органу селищної ради повноважень щодо контролю в питаннях розміщення зовнішньої реклами, оскільки останній не входить до визначеного розділом IV Закону № 270/97-ВР переліку органів, що здійснюють контроль за дотриманням законодавства про рекламу, та виключно які, на думку суду, можуть приймати обов'язкові для виконання рішення про демонтаж рекламних засобів.

Такий висновок не можна визнати обґрунтованим, оскільки положення розділу IV Закону № 270/97-ВР регулюють контроль за дотриманням норм закону щодо вимог до реклами з огляду на її зміст, форму та відповідність законодавству про захист прав споживачів реклами, законодавству про економічну конкуренцію, будівельному законодавству тощо (стаття 26). Цей розділ регламентує також питання дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення законодавства про рекламу (стаття 27), у тому числі і за порушення законодавства щодо розміщення реклами.

Питання ж, пов'язані із дозвільним контролем за розміщенням рекламних засобів, врегульовані іншими нормами законодавства.

Так, згідно з підпунктом 13 пункту «б» статті 30 Закону № 280/97-ВР до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать повноваження щодо надання дозволів у порядку, встановленому законодавством, на розміщення реклами.

Зазначені положення вказаного Закону кореспондуються зі статтею 16 Закону № 270/97-ВР, якою встановлено, що зовнішня реклама у населених пунктах, про яку йдеться в оскаржуваному рішенні відповідача, провадиться на підставі дозволів, що видаються виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, та в порядку, встановленому цими органами на підставі типових правил, що затверджуюся Кабінетом Міністрів України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2003 року № 2067 затверджено Типові правила розміщення зовнішньої реклами (далі – Правила), які регулюють відносини, що виникають у зв'язку з розміщенням зовнішньої реклами у населених пунктах, та визначають порядок надання дозволів на розміщення такої реклами.

Згідно з пунктом 45 Правил контроль за їх додержанням здійснюють виконавчі органи сільських, селищних, міських рад та інші органи відповідно до законодавства, уповноважені особи яких відповідно до пункту 46 цих Правил у разі порушення порядку розповсюдження та розміщення реклами звертаються до розповсюджувача зовнішньої реклами з вимогою усунення порушень у визначений строк.

Виходячи із наведеного, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України приходить до висновку, що виконавчий комітет органу місцевого самоврядування, як орган, який надає дозвіл на розміщення зовнішньої реклами та здійснює контроль за дотриманням правил її розміщення, у межах своїх повноважень може приймати рішення про усунення порушень таких правил, зокрема і рішення про зобов'язання розповсюджувача реклами до демонтажу протягом певного строку рекламного засобу, установленого без відповідного дозволу.

(постанова Верховного Суду України від 19 лютого 2013 року у справі № 21-18a13 доповідач Маринченко В.Л.)

2. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень пункту 2 статті 17 статті 3 Закону України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій в сфері торгівлі, громадського харчування і послуг» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 265/95-ВР) щодо порушення порядку використання реєстраторів розрахункових операцій.

Верховний Суд України вирішував питання про усунення розбіжностей у застосуванні пункту 2 статті 17 Закону № 265/95-ВР та у постанові від 13 лютого 2012 року (справа № 21-396a11) вказав, що з моменту включення наказом Державної податкової адміністрації України від 1 липня 2008 року № 430 «Про затвердження Державного реєстру реєстраторів розрахункових операцій у новій редакції» до Державного реєстру комп'ютерно-касової системи «Фіскал», яка призначена для фіскалізації гральних автоматів, автоматизації збору, обліку і контролю даних про функціонування залів гральних автоматів, держава виконала взятий на себе обов'язок щодо забезпечення переведення суб'єктів господарювання на облік розрахункових операцій у готівковій формі при використанні гральних автоматів із застосуванням реєстраторів розрахункових операцій.

Отже, з цієї дати суб'єкти господарювання зобов'язані використовувати у своїй діяльності гральні автомати, оснащені комп'ютерно-касовою системою «Фіскал», і не повинні вводити в експлуатацію ті гральні автомати, що не забезпечують можливість застосування цієї системи.

У справі, яка розглядається, суди встановили, що перевірку позивача було проведено 1 жовтня 2008 року, тобто після включення вищезазначеної комп'ютерно-касової системи до Державного реєстру, а відтак вина позивача у порушенні ним порядку використання реєстраторів розрахункових операцій має місце.

(постанова Верховного Суду України від 14 травня 2013 року у справі № 21-121a13 доповідач Кривенко В.В.; постанова Верховного Суду України від 28 травня 2013 року у справі № 21- 162a13 доповідач Терлецький О.О.).

3. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень Порядку декларування зміни оптово-відпускних цін на продовольчі товари, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 року № 1222 (в редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Порядок) щодо обов'язкового декларування змін оптово-відпускних цін на окремі продовольчі товари.

Закону України від 3 грудня 1990 року № 507-ХІІ «Про ціни та ціноутворення» (чинного на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 507-ХІІ)

Згідно з визначеними Законом № 507-ХІІ повноваженнями у галузі ціноутворення Кабінет Міністрів України уповноважив обласні державні адміністрації регулювати

(встановлювати) оптово-відпускні ціни на борошно пшеничне вищого, першого і другого сорту, борошно житнє обдирне, яловичину, свинину, м'ясо птиці, ковбасні вироби варені, молоко, сир, сметану, масло вершкове, яйця курячі, цукор, олію соняшникову шляхом декларування їх зміни (пункт 12 постанови Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 року № 1548 «Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів)»; далі – постанова № 1548).

Порядком визначено механізм декларування зміни оптово-відпускних цін на зазначені продовольчі товари у випадку, якщо загальне зростання цін перевищує 1 відсоток протягом місяця.

Розпорядженням № 399 Вінницька обласна державна адміністрація згідно з постановою № 1548 та на виконання Порядку запровадила для суб'єктів господарювання, які здійснюють свою діяльність на території області, декларування зміни оптово-відпускних цін, зокрема, на масло вершкове.

Кабінет Міністрів України постановою від 6 серпня 2008 року № 709 змінив попередню редакцію Порядку, за змістом якої декларуванню підлягали зміни оптово-відпускних цін на весь спектр продовольчого товару «масло вершкове», та звузив перелік цього виду продовольчого товару за ознакою вмісту жиру до 72,5 відсотка.

Згідно із затвердженим наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28 квітня 2005 року № 101 ДСТУ 4399:2005 «Масло вершкове. Технічні умови», чинним з 1 липня 2006 року, за ознакою масової частки жиру масло вершкове класифікується за видами: бутербродне – 61,5–72,4 відсотка; селянське – 72,5–79,9 відсотка; екстра – 80,0–85,0 відсотка.

Лексичне значення прийменника «до», що уживається із числівником на означення кількісних відношень, необхідно розуміти як таке, що позначає приблизну межу, міру.

Отже, використання прийменникової конструкції «з вмістом жиру до 72,5 відсотка» можна тлумачити як «жирність, менша за 72,5 відсотка», оскільки відсутнє уточнення верхньої межі кількісного показника через слово «включно».

Наведене дає підстави колегії суддів Судової палати в адміністративних справах дійти висновку, що згідно з пунктом 1 Порядку обов'язковому декларуванню підлягають зміни оптово-відпускних цін на продовольчий товар «масло вершкове» з граничним вмістом жиру, меншим за 72,5 відсотка.

Ураховуючи наведене, висновок Вищого адміністративного суду України про обґрунтованість застосування до Товариства економічних санкцій на підставі статті 14 Закону № 507-ХІІ не ґрунтується на правильному застосуванні норм матеріального права, тому заява Товариства підлягає задоволенню, а постанова – скасуванню з направленням справи на новий касаційний розгляд.

(постанова Верховного Суду України від 21 травня 2013 року у справі № 21-90а13 доповідач Тітов Ю.Г.)

4. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статей 19, 20 Закону України від 21 березня 1991 року № 875-ХІІ «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 875-ХІІ) щодо стягнення адміністративно-господарських санкцій.

За змістом статті 19 Закону № 875-ХІІ для підприємств, установ, організацій встановлюється норматив робочих місць для забезпечення працевлаштування інвалідів.

Частиною першою статті 20 зазначеного Закону встановлено, що підприємства, установи, організації, у тому числі підприємства, організації громадських організацій інвалідів, фізичні особи, які використовують найману працю, де середньооблікова чисельність працюючих інвалідів менша, ніж встановлено нормативом, передбаченим статтею 19 цього Закону, щороку сплачують відповідним відділенням Фонду адміністративно-господарські санкції, сума яких визначається в розмірі середньої річної

заробітної плати на відповідному підприємстві, установі, організації, у тому числі підприємстві, організації громадських організацій інвалідів, фізичної особи, яка використовує найману працю, за кожне робоче місце, призначене для працевлаштування інваліда і не зайняте інвалідом.

Адміністративно-господарські санкції за незайняті інвалідами робочі місця не є податком, збором (обов'язковим платежем), обов'язкова сплата яких передбачена Конституцією України та Законом України від 25 червня 1991 року № 1251-ХІІ «Про систему оподаткування», а є заходом впливу на правопорушника у сфері господарювання у зв'язку зі скоєнням правопорушення.

Разом з тим відповідно до частини першої статті 218 Господарського кодексу України підставою господарсько-правової відповідальності учасника господарських відносин є вчинене ним правопорушення у сфері господарювання. Частиною другою наведеної статті передбачено, що учасник господарських відносин несе відповідальність, зокрема, за порушення правил здійснення господарської діяльності, якщо не доведе, що він ужив усіх залежних від нього заходів для недопущення господарського правопорушення.

Ураховуючи наведене, висновок суду касаційної інстанції щодо обґрунтованості позову Київського обласного відділення Фонду соціального захисту інвалідів про стягнення адміністративно-господарських санкцій, оскільки при подачі звіту форми № 3-ПН Товариство не повідомляло службу зайнятості про наявність вакансій для працевлаштування інвалідів (колонка «15» звіту форми № 3-ПН не заповнювалась), ґрунтується на правильному застосуванні норм матеріального права, а тому у задоволенні заяви Товариства про перегляд судового рішення слід відмовити.

(постанова Верховного Суду України від 28 травня 2013 року у справі № 21-386а12 доповідач Коротких О.А.).

5. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень пункту 12 статті 3 Закону України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 265/95-ВР) щодо порядку ведення обліку товарних запасів фізичними особами – підприємцями (далі – ФОП).

Відповідно до вимог пункту 12 статті 3 Закону № 265/95-ВР суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють розрахункові операції в готівковій та/або в безготівковій формі (із застосуванням платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо) при продажу товарів (наданні послуг) у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг зобов'язані вести у порядку, встановленому законодавством, облік товарних запасів на складах та/або за місцем їх реалізації, здійснювати продаж лише тих товарів, які відображені в такому обліку, за винятком продажу товарів особами, які відповідно до законодавства оподатковуються за правилами, що не передбачають ведення обліку обсягів реалізованих товарів (наданих послуг).

Згідно зі статтею 6 зазначеного Закону облік товарних запасів фізичною особою – суб'єктом підприємницької діяльності ведеться у порядку, визначеному чинним законодавством, а юридичною особою (її філією, відділенням, іншим відокремленим підрозділом) – у порядку, визначеному відповідним національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку. Облік ведеться з урахуванням особливостей, встановлених для суб'єктів малого підприємництва. Обов'язок із ведення обліку товарних запасів не застосовується до осіб, які відповідно до законодавства оподатковуються за правилами, що не передбачають ведення обліку придбаних або проданих товарів.

Аналіз наведених вище норм дає підстави вважати, що обов'язок ведення обліку товарних запасів не міг бути покладений на ФОП, які здійснювали підприємницьку діяльність за спрощеною системою оподаткування відповідно до Указу Президента України від 3 липня 1998 року № 727/98 «Про спрощену систему оподаткування, обліку

та звітності суб'єктів малого підприємництва» (чинного на час виникнення спірних відносин).

Натомість ФОП, які перебували на загальній системі оподаткування, відповідно до вимог пункту 12 статті 3 та статті 6 Закону № 265/95-ВР були зобов'язані вести облік товарних запасів у порядку, визначеному чинним законодавством.

(постанова Верховного Суду України від 11 червня 2013 року у справі № 21-147а13 доповідач Кривенда О.В.).

010.120.000 Загальні питання регулювання діяльності підприємств і підприємництва

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статті 12 Закону України від 14 травня 1992 року № 2343-ХІІ “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 2343-ХІІ) щодо виконання зобов'язань зі сплати страхових внесків, які виникли після порушення провадження у справі про банкрутство.

Відповідно до статей 1, 12 Закону № 2343-ХІІ мораторій на задоволення вимог кредиторів – це зупинення виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), термін виконання яких настав до дня введення мораторію, а також припинення заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), застосованих до прийняття рішення та введення мораторію. Протягом дії мораторію на задоволення вимог кредиторів не нараховуються неустойка (штраф, пеня), не застосовуються інші санкції за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів).

Наведені норми регулюють правовідносини, які виникли між боржником і кредиторами у зв'язку з неспроможністю боржника виконати після настання встановленого строку існуючі зобов'язання, і спрямовані на відновлення платоспроможності боржника або його ліквідацію з метою здійснення заходів щодо задоволення визнаних судом вимог кредиторів.

З порушенням провадження у справі про банкрутство не пов'язується завершення підприємницької діяльності боржника, він має право укладати угоди, у нього можуть виникати нові зобов'язання.

Виходячи з наведеного можна дійти висновку, що дія мораторію поширюється лише на задоволення вимог конкурсних кредиторів.

Таким чином, що стосується зобов'язань поточних кредиторів, то за цими зобов'язаннями згідно із загальними правилами нараховується неустойка (штраф, пеня), застосовуються інші санкції за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів).

За своєю правовою природою фінансові та економічні санкції є додатковими зобов'язаннями, похідними від основного зобов'язання.

Згідно з приписом частини першої статті 20 Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин; далі – Закон № 1058-IV) страхувальники зобов'язані сплачувати страхові внески, нараховані за відповідний базовий звітний період, не пізніше ніж через 20 календарних днів із дня закінчення цього періоду.

Відповідно до частини другої статті 106 зазначеного Закону суми страхових внесків, своєчасно не нараховані та/або не сплачені страхувальниками у строки, визначені статтею 20 цього Закону, в тому числі обчислені територіальними органами Пенсійного фонду України у випадках, передбачених частиною третьою вказаної статті Закону, вважаються простроченою заборгованістю зі сплати страхових внесків і стягуються з нарахуванням пені та застосуванням фінансових санкцій.

При цьому нарахування штрафу і пені за несплату або несвоєчасну сплату страхувальниками страхових внесків передбачено пунктом 2 частини дев'ятої статті 106 Закону № 1058-IV, а також пунктом 6 частини першої статті 13, частинами десятою та одинадцятою статті 25 Закону України від 8 липня 2010 року № 2464-VI "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин).

Таким чином, оскільки мораторій не зупиняє виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), які виникли після введення мораторію, то і не припиняє заходів, спрямованих на їх забезпечення.

Невиконання таких зобов'язань є правопорушенням. **Отже, нарахування санкцій, застосування заходів забезпечення за невиконання зазначених зобов'язань та примусове стягнення на підставі виконавчих документів коштів на виконання таких грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), а також штрафних санкцій ґрунтується на законі.**

Враховуючи те, що строк виконання зобов'язань зі сплати страхових внесків настав у позивача після 22 жовтня 2010 року, тобто після порушення провадження у справі про банкрутство, дія мораторію на виконання цих зобов'язань не поширюється.

Нарахування неустойки (штрафу, пені), процентів та інших економічних санкцій з усіх видів заборгованості за зобов'язаннями, строк виконання яких настав після порушення справи про банкрутство та введення мораторію, припиняється згідно з частиною першою статті 23 Закону № 2343-XII лише з дня прийняття господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури.

(постанова Верховного Суду України від 26 лютого 2013 року у справі № 21-34а13 доповідач Прокопенко О.Б.).

2. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень частини четвертої статті 15-3 Закону № 481/95-ВР Закону України від 19 грудня 1995 року № 481/95-ВР "Про державне регулювання виробництва та обігу спирту етилового, коньячного та плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів" (далі – Закон № 481/95-ВР) щодо відповідальності за продаж пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв, вина столового або тютюнових виробів особам, які не досягли 18-ти років.

Закон № 481/95-ВР визначає основні засади державної політики щодо регулювання виробництва, експорту, імпорту, оптової і роздрібною торгівлі спиртом етиловим, коньячним і плодовим, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, спиртом-сирцем виноградним, спиртом-сирцем плодовим, алкогольними напоями та тютюновими виробами, забезпечення їх високої якості та захисту здоров'я громадян, а також посилення боротьби з незаконним виробництвом та обігом алкогольних напоїв і тютюнових виробів на території України.

Згідно з вимогами пункту 2 частини першої статті 15-3 Закону № 481/95-ВР забороняється продаж пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв, вин столових та тютюнових виробів особам, які не досягли 18-ти років.

Відповідно до частини четвертої статті 15-3 зазначеного Закону продавець пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв, вин столових або тютюнових виробів зобов'язаний отримати у покупця, який купує пиво (крім безалкогольного), алкогольні напої, слабоалкогольні напої, вина столові або тютюнові вироби, паспорт або інші документи, які підтверджують вік такого покупця, якщо у продавця виникли сумніви щодо досягнення покупцем 18-річного віку.

У частині другій статті 17 Закону № 481/95-ВР за порушення вимог статті 15-3 цього ж Закону законодавець передбачив застосування до суб'єкта господарювання фінансових санкцій у вигляді штрафу в сумі 6800 грн.

Системний аналіз зазначених вище правових норм дає колегії суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України підстави для висновку щодо запровадження в імперативній формі заборони на продаж пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв, вин столових та тютюнових виробів особам, які не досягли 18-ти років.

Частиною четвертою статті 15-3 зазначеного Закону продавця наділено правом отримати у покупця, який купує пиво (крім безалкогольного), алкогольні, слабоалкогольні напої, вина столові або тютюнові вироби, документи, які підтверджують вік такого покупця, а отже, ця вимога має спонукати суб'єкта господарювання дотримуватися відповідного рівня обачності, який би унеможливив порушення чітко визначеної заборони продавати неповнолітній особі зазначену продукцію. Відсутність у продавця сумніву щодо віку покупця та продаж у зв'язку з цим забороненого товару неповнолітній особі не може бути підставою звільнення суб'єкта господарювання від відповідальності.

(постанова Верховного Суду України від 26 березня 2013 року у справі № 21-48a13 доповідач Прокопенко О.Б.).

3. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень абзацу третього статті 1 Указу Президента України від 12 червня 1995 року № 436/95 «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки» (далі – Указ) щодо відповідальності суб'єктів господарювання за неопробуткування (неповне та/або несвоєчасне) опробуткування у касах готівки.

8 червня 1995 року між Верховною Радою України та Президентом України був прийнятий Конституційний Договір № 1к/95-ВР про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України.

Відповідно до частини другої статті 25 цього Конституційного Договору Президент України видає укази з питань економічної реформи, не врегульованих чинним законодавством України, які діють до прийняття відповідних законів.

12 червня 1995 року Президент України видав Указ, яким, зокрема, врегулював питання відповідальності суб'єктів господарювання за неопробуткування у касах готівки.

6 липня 1995 року було прийнято Закон України № 265/95-ВР «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» (далі – Закон № 265/95-ВР), у якому передбачено, крім іншого, відповідальність суб'єктів господарювання за порушення вимог цього Закону.

Так, розділом V згаданого вище Закону визначено вичерпний перелік порушень, за які передбачено фінансові санкції. Як убачається зі змісту його положень, серед них відсутнє таке порушення як неопробуткування у касах готівки, а отже й не встановлена відповідальність за це.

Водночас зазначене питання прямо врегульоване в Указі. Зокрема, абзацом 3 статті 1 вказаного нормативно-правового акта встановлено штраф у п'ятикратному розмірі неопробуткованої суми за неопробуткування (неповне та/або несвоєчасне) опробуткування у касах готівки.

Таким чином, предмети правового регулювання Указу та Закону № 265/95-ВР є різними.

Слід зазначити також, що, незважаючи на зміни, які в подальшому вносились до Указу (останні – у 2001 році), правове регулювання відповідальності та розмір штрафу за неопробуткування готівки не змінилися.

Проаналізувавши наведені норми, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах дійшла висновку, що відносини стосовно відповідальності суб'єктів господарювання за неопробуткування (неповне та/або несвоєчасне) опробуткування у касах готівки не врегульовані Законом № 265/95-ВР, прийнятим у часі пізніше, ніж видано Указ. Окрім цього, на час виникнення спірних відносин не

було прийнято й будь-яких інших законів, сфера дії яких би охоплювала такі відносини, тому висновок суду касаційної інстанції про незаконність застосування до Товариства на підставі абзацу третього статті 1 Указу штрафних (фінансових) санкцій є помилковим.

(постанова Верховного Суду України від 2 квітня 2013 року у справі № 21-77а13 доповідач Панталієнко П.В.).

4. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень пункту 1 статті 3, статті 10 Закону України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» (далі – Закон № 265/95-ВР) та пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2000 року № 1336 «Про забезпечення реалізації статті 10 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» (далі – постанова № 1336) щодо обов'язкового застосування реєстраторів розрахункових операцій (далі – РРО).

Відповідно до пунктів 1, 2 статті 3 Закону № 265/95-ВР суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють розрахункові операції в готівковій та/або в безготівковій формі (із застосуванням платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо) при продажу товарів (наданні послуг) у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг зобов'язані проводити розрахункові операції на повну суму покупки (надання послуги) через зареєстровані, опломбовані у встановленому порядку та переведені у фіскальний режим роботи РРО з роздрукуванням відповідних розрахункових документів, що підтверджують виконання розрахункових операцій, або у випадках, передбачених цим Законом, із застосуванням зареєстрованих у встановленому порядку розрахункових книжок; видавати особі, яка отримує або повертає товар, отримує послугу або відмовляється від неї, розрахунковий документ встановленої форми на повну суму проведеної операції.

Згідно зі статтею 10 Закону № 265/95-ВР перелік окремих форм та умов проведення діяльності у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, яким дозволено проводити розрахункові операції без застосування РРО з використанням розрахункових книжок та книг обліку розрахункових операцій, а також граничний розмір річного обсягу розрахункових операцій з продажу товарів (надання послуг), при перевищенні якого застосування РРО є обов'язковим, встановлюються Кабінетом Міністрів України.

У пункті 2 постанови № 1336 встановлено граничний розмір річного обсягу розрахункових операцій з продажу товарів (надання послуг), у разі перевищення якого застосування РРО є обов'язковим, для форм та умов проведення діяльності, визначених, зокрема, у пункті 4 переліку (роздрібна торгівля та громадське харчування на території села, що здійснюється підприємством споживчої кооперації, а також сільськогосподарськими товаровиробниками, які використовують продукцію власного виробництва) – 75 000 гривень на один структурний (відокремлений) підрозділ (пункт продажу товарів (надання послуг)).

Водночас ні Закон № 265/95-ВР, ні постанова № 1336, ні постанова Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2001 року № 121 «Про терміни переведення суб'єктів підприємницької діяльності на облік розрахункових операцій у готівковій та безготівковій формі із застосуванням реєстраторів розрахункових операцій» не містять норм, якими визначено, що річний обсяг розрахункових операцій для переходу на застосування РРО обраховується за будь-який період, що складає 12 місяців.

Разом з тим, Кабінет Міністрів України у пункті 1 постанови від 16 березня 2000 року № 507 «Про роз'яснення указу Президента України від 3 липня 1998 року № 727/98» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) роз'яснив, що в Указі Президента України від 3 липня 1998 року № 727/98 «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» (в редакції Указу Президента України від 28 червня 1999 року № 746/99) у статті 1 під словом «рік» розуміється календарний рік.

З огляду на наведене, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України вважає, що при здійсненні роздрібною торгівлі та

громадського харчування на території села, що здійснюється підприємством споживчої кооперації, застосування РРО є обов'язковим при перевищенні річного обсягу розрахункових операцій з продажу товарів, встановленого у розмірі 75 000 грн на один структурний підрозділ, має обчислюватися за календарний рік, а не будь-які 12 місяців за вибором органу державної податкової служби.

При цьому календарний рік – проміжок часу з 1 січня по 31 грудня, який триває 365 або 366 (у високосному році) календарних днів.

(постанова Верховного Суду України від 16 квітня 2013 року у справі № 21-94а13 доповідач Прокопенко О.Б.).

5. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статті 1 Указу Президента від 3 липня 1998 року № 727/98 «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» (чинним на час виникнення спірних відносин; далі – Указ № 727/98) щодо віднесення/невіднесення окремих операцій до операцій з реалізації позивачем товару, внаслідок яких отримується виручка.

Спрощену систему оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва запроваджено зазначеним Указом, пункт перший статті 1 якого надає фізичним особам право перебувати на такій системі оподаткування за умови, якщо вони здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і у трудових відносинах з якими, включаючи членів їх сімей, протягом року перебуває не більше 10 осіб та обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 500 тис. грн.

Згідно з положенням пункту 4 статті 1 Указу № 727/98 як виручку розуміють суму, фактично отриману суб'єктом підприємницької діяльності на розрахунковий рахунок або (та) в касу за здійснення операцій з продажу продукції (товарів, робіт, послуг).

У разі порушення вимог, установлених статтею 1 цього Указу, платник єдиного податку повинен перейти на загальну систему оподаткування, обліку та звітності починаючи з наступного звітного періоду (кварталу) (стаття 5 Указу № 727/98).

Із матеріалів справи вбачається, що договором доручення від 30 грудня 2009 року № 1 передбачено, що необхідні суми грошових коштів або матеріальних ресурсів перераховуються з банківського рахунку довірителя (передаються) на адресу конкретного здавача за письмовою вказівкою повіреного. У разі розрахунків зі здавачами грошовими коштами (готівкою) довіритель забезпечує повіреного необхідними сумами грошових коштів, а повірений проводить виплату таких сум здавальникам від імені довірителя і несе повну матеріальну відповідальність перед довірительом за збереження готівкових коштів і законність їх використання.

Необхідні кошти довіритель видавав повіреному за видатковими касовими ордерами.

Видатковий касовий ордер – це грошовий документ, відповідно до якого оформляється касова грошова операція щодо видачі готівкових грошових сум касами підприємств, організацій, установ.

У власному обліку як виручку (дохід) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) повірений відображав лише фактично отриману від довірителя за надання посередницьких послуг винагороду. Інші грошові суми, які одержувались від довірителя для розрахунків з населенням за заготовлене молоко, не обліковувались у книзі обліку доходів та витрат позивача, до складу винагороди за договорами доручення не включались та у звітності не відображались.

З огляду на викладене колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що готівкові гроші, отримані позивачем під звіт на виконання умов договору, не є виручкою останнього від реалізації продукції у розумінні положень Указу № 727/98. Обсяг виручки ФОП, що є платником єдиного податку і здійснює свою діяльність як комерційний представник за договором доручення, складається лише із сум винагороди, яка у періоді, що перевірявся, не

перевищила визначеного цим Указом граничного розміру. Операції з передачі позивачем від продавців (населення) до покупця (довірителя) зібраного у населення молока не є операціями з реалізації позивачем товару, внаслідок яких отримується виручка.

(постанова Верховного Суду України від 13 червня 2013 року у справі № 21-176а13 доповідач Кривенко В.В.).

6. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб" (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 2262-ХІІ), постанови Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2007 року № 1294 "Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб" (далі — постанова № 1294) та наказу Міністра оборони України від 11 червня 2008 року № 260 "Про затвердження Інструкції про порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам" (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 14 липня 2008 року за № 638/15329; далі — наказ № 260, Інструкція відповідно) щодо відповідальності за шкоду, заподіяну громадянам або державі внаслідок несвоєчасного оформлення або подання пенсійних документів або видачу недостовірних документів.

Відповідно до частин першої та другої статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС) завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень, шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ.

До адміністративних судів можуть бути оскаржені будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження.

Приписам наведеної норми кореспондують положення частини четвертої статті 21 КАС, згідно з якими вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень або іншим порушенням прав, свобод та інтересів суб'єктів публічно-правових відносин, розглядаються адміністративним судом, якщо вони заявлені в одному провадженні з вимогою вирішити публічно-правовий спір. Інакше вимоги про відшкодування шкоди вирішуються судами в порядку цивільного або господарського судочинства.

Аналіз припису наведеної норми дає підстави для однозначного висновку про те, що адміністративними судами можуть розглядатися вимоги про відшкодування шкоди лише за наявності таких умов: вимоги мають стосуватись шкоди, завданої лише суб'єктом владних повноважень; такі вимоги мають бути поєднанні з вимогою про визнання протиправними рішення, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень.

За встановлених судами обставин відповідач у спірних відносинах не виконував функцій суб'єкта владних повноважень, а виступав організацією, установою, яка мала надати документи, необхідні для перерахунку пенсії органами, що призначають пенсії.

Відповідно до статті 101 Закону України від 5 листопада 1991 року № 1788-ХІІ "Про пенсійне забезпечення" органи, що призначають пенсії, мають право вимагати відповідні документи від підприємств, організацій і окремих осіб, а також в необхідних випадках перевіряти обґрунтованість їх видачі.

Підприємства та організації несуть матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну громадянам або державі внаслідок несвоєчасного оформлення або подання пенсійних документів, а також за видачу недостовірних документів, і відшкодовують її.
(постанова Верховного Суду України від 18 червня 2013 року у справі № 21-204а13 доповідач Гусак М.Б.).

010.020.000 Антимонопольно-конкурентне законодавство

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень частини четвертої статті 18 та частини першої статті 29 Закону України від 1 червня 2010 року № 2289-VI «Про здійснення державних закупівель» (далі – Закон № 2289-VI) щодо повноважень Антимонопольного комітету України (далі – АМКУ) у разі встановлення невиконання замовником вимог щодо перевірки відповідності пропозиції конкурсних торгів умовам документації конкурсних торгів.

Згідно з частиною першою статті 1 Закону України від 26 листопада 1993 року № 3659-XII «Про Антимонопольний комітет України» АМКУ є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель

У статті 8 Закону № 2289-VI визначено, що АМКУ як орган оскарження з метою неупередженого та ефективного захисту прав і законних інтересів осіб, пов'язаних із участю у процедурах державної закупівлі, створює постійно діючу адміністративну колегію з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері державних закупівель. Рішення постійно діючої адміністративної колегії приймаються від імені АМКУ.

Порядок оскарження процедур закупівлі визначений статтею 18 Закону № 2289-VI.

За результатами розгляду скарги орган оскарження (АМКУ) має право, зокрема, прийняти рішення про встановлення або відсутність порушення процедури закупівлі (в тому числі порушення порядку публікації, оприлюднення або неоприлюднення інформації про державні закупівлі, передбаченої цим Законом) та про заходи, що повинні вживатися для їх усунення, зокрема зобов'язати замовника повністю або частково скасувати свої рішення, надати необхідні документи, усунути будь-які дискримінаційні умови (у тому числі ті, що зазначені у технічній специфікації, яка є складовою частиною документації з конкурсних торгів) або, у разі неможливості виправити допущені порушення, відмінити процедуру закупівлі (абзац двадцятий частини четвертої статті 18 Закону № 2289-VI).

Відповідно до пункту 3 частини першої статті 29 Закону № 2289-VI замовник відхиляє пропозицію конкурсних торгів, у разі якщо вона не відповідає умовам документації конкурсних торгів.

Документація конкурсних торгів – документація, що розробляється та затверджується замовником, оприлюднюється для вільного доступу та безоплатно подається замовником під час проведення торгів (конкурсних торгів) фізичним/юридичним особам <...> (пункт 6 частини першої статті 1 зазначеного Закону).

Пропозиція конкурсних торгів – пропозиція щодо предмета закупівлі або його частини (лота), яку учасник подає замовнику відповідно до вимог документації конкурсних торгів (пункт 25 частини першої цієї статті).

Буквальне тлумачення пункту 3 частини першої статті 29 Закону № 2289-VI дає підстави вважати, що замовник при прийнятті конкурсної документації учасників торгів перевіряє її відповідність установленим вимогам, а у разі виявлення розбіжностей – відхиляє пропозицію.

АМКУ, розглядаючи скаргу на допущені порушення під час проведення державних закупівель, перевіряє дотримання процедури таких закупівель з метою забезпечення державного захисту конкуренції у сфері державних закупівель.

Враховуючи наведене, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що АМКУ має право вказати на порушення пункту 3 частини першої статті 29 Закону № 2289-VI при проведенні

державних закупівель, якщо встановить невиконання замовником вимог щодо перевірки відповідності пропозиції конкурсних торгів умовам документації конкурсних торгів.

За таких умов посилання касаційного суду у рішенні на те, що АМКУ не довів, що подані позивачем документи були недостатніми для виготовлення товару, який був предметом закупівлі, є безпідставними, оскільки орган оскарження не має права втручатися у підприємницьку діяльність, а лише здійснює нагляд у сфері економічної конкуренції.

(постанова Верховного Суду України від 21 травня 2013 року у справі № 21-146a13 доповідач Кривенко В.В.)

030.000.000 Загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі)

030.030.000 Податок на додану вартість

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень пунктів 11.21, 11.29 статті 11 Закону України від 3 квітня 1997 року № 168/97-ВР «Про податок на додану вартість» (чинного на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 168/97-ВР) щодо декларування податкового кредиту за спеціальною (скороченою) податковою декларацією.

Пунктом 11.21 статті 11 Закону № 168/97-ВР (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) передбачено, зокрема, що сума податку на додану вартість (далі – ПДВ), яка підлягає сплаті до бюджету сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності за реалізовані ними молоко, худобу, птицю, вовну, а також молочну продукцію та м'ясопродукти, вироблені у власних переробних цехах, повністю залишається у розпорядженні цих сільськогосподарських підприємств і спрямовується на підтримку власного виробництва тваринницької продукції та продукції птахівництва. Порядок нарахування і використання зазначених коштів установлюється Кабінетом Міністрів України.

Пунктом 11.29 вказаної статті (в редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) зупинено до 1 січня 2006 року дію пункту 7.7 статті 7, пунктів 10.1 і 10.2 статті 10 цього Закону в частині сплати до бюджету ПДВ за операціями з поставки товарів (робіт, послуг) власного виробництва, включаючи продукцію (крім підакцизних товарів), виготовлену на давальницьких умовах із власної сільськогосподарської сировини, за винятком операцій з поставки переробним підприємствам молока та м'яса живою вагою, що здійснюється сільськогосподарськими товаровиробниками незалежно від організаційно-правової форми та форми власності, в яких сума, одержана від поставки сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки за попередній звітний (податковий) рік, становить не менше 50 відсотків загальної суми валового доходу підприємства. Зазначені кошти залишаються в розпорядженні сільськогосподарських товаровиробників і використовуються ними на придбання матеріально-технічних ресурсів виробничого призначення. У разі нецільового використання акумульованих коштів вони стягуються до Державного бюджету України в безспірному порядку. Порядок акумуляції та використання зазначених коштів визначається Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до абзацу 4 пункту 1.2 розділу 1 Порядку заповнення та подання податкової декларації з податку на додану вартість, затвердженого наказом Державної податкової адміністрації України (далі – ДПА) від 30 травня 1997 року № 166, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 9 липня 1997 року за № 250/2054 (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин), платники податку, в яких згідно із чинним законодавством (пункти 11.21, 11.29 Закону № 168/97-ВР) суми ПДВ повністю залишаються в розпорядженні для цільового використання, подають податкову декларацію з

ПДВ (скорочену). До такої податкової декларації включаються лише ті операції, що стосуються спеціальних режимів, установлених зазначеними пунктами.

Згідно з пунктом 4 Порядку акумуляції та використання коштів, які нараховуються сільськогосподарськими товаровиробниками – платниками податку на додану вартість щодо операцій з продажу товарів (робіт, послуг) власного виробництва, включаючи продукцію (крім підакцизних товарів), виготовлену на давальницьких умовах із власної сільськогосподарської сировини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1999 року № 271 (далі – Порядок акумуляції та використання коштів) на підставі даних бухгалтерського та податкового обліку сільськогосподарський товаровиробник складає декларацію з ПДВ з реалізованої продукції, товарів (робіт, послуг) власного виробництва, включаючи продукцію (крім підакцизних товарів), виготовлену на давальницьких умовах із власної сільськогосподарської сировини, крім операцій з продажу переробним підприємством молока та м'яса живою вагою, і в терміни, передбачені законодавством для звітності, подає її до органів державної податкової служби. Одночасно з декларацією з ПДВ за відповідний звітний період сільськогосподарські товаровиробники подають до органу державної податкової служби за місцем реєстрації довідку про цільове використання сум ПДВ за попередній звітний період, форма та зміст якої визначаються ДПА за погодженням із Міністерством аграрної політики. Залишок податкових зобов'язань відповідно до декларації з ПДВ з реалізованої продукції, товарів (робіт, послуг) власного виробництва, включаючи продукцію (крім підакцизних товарів), виготовлену на давальницьких умовах із власної сільськогосподарської сировини, тобто різниця між сумою ПДВ, одержаною сільськогосподарськими товаровиробниками від покупців, та сумою ПДВ, сплаченою ними постачальникам, перераховується сільськогосподарськими товаровиробниками з поточного рахунка на окремий рахунок у терміни, передбачені для перерахування суми ПДВ до бюджету. Не перераховані на окремий рахунок зазначені кошти вважаються такими, що використовуються не за цільовим призначенням, і підлягають стягненню до державного бюджету в безспірному порядку. Зазначений окремий рахунок сільськогосподарський товаровиробник повинен відкрити протягом одного звітного періоду. Залишок податкового кредиту відповідно до згаданої декларації, тобто від'ємна різниця між сумою ПДВ, одержаною сільськогосподарськими товаровиробниками від покупців, та сумою ПДВ, сплаченою ними постачальникам, зараховується сільськогосподарським товаровиробникам на зменшення податкових зобов'язань наступних звітних періодів.

Наведене дає підстави дійти висновку, що при визначенні об'єкта оподаткування платник ПДВ, який підпадає під дію пункту 11.29 статті 11 Закону № 168/97-ВР, і податкове зобов'язання, і податковий кредит декларує за спеціальною (скороченою) податковою декларацією. Оскільки позивач, реалізуючи продукцію, на підставі зазначеної норми не сплачує цей податок до бюджету, а декларує податкові зобов'язання за спеціальною податковою декларацією, використовуючи кошти відповідно до Порядку акумуляції та використання коштів, то й податковий кредит із ПДВ, сформований за операціями із придбання основних засобів, має включатися до тієї самої декларації та, відповідно, зменшувати суму, що залишається в його розпорядженні.

(постанова Верховного Суду України від 12 лютого 2013 року у справі № 21-436а12 доповідач Прокопенко О.Б.).

2. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень підпункту 7.7.2 пункту 7.7 статті 7 Закону України від 3 квітня 1997 року № 168/97-ВР «Про податок на додану вартість» (чинного на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 168/97-ВР) щодо умов для отримання бюджетного відшкодування податку на додану вартість (далі – ПДВ) на рахунок платника податку.

Відповідно до абзацу третього підпункту 7.5.1 пункту 7.5 Закону № 168/97-ВР датою виникнення права платника податку на податковий кредит вважається дата отримання

податкової накладної, що засвідчує факт придбання платником податку товарів (робіт, послуг).

У справі, що розглядається, на виконання договорів комісії Комісіонер поставив продукцію позивача, про що склав звіти Комісіонера та виписав податкові накладні на поставку, зокрема, комісійних послуг, вартість за які зазначена з урахуванням ПДВ.

Сума податку, що підлягає сплаті (перерахуванню) до бюджету або бюджетному відшкодуванню, абзацом першим підпункту 7.7.1 пункту 7.7 статті 7 Закону № 168/97-ВР визначається як різниця між сумою податкового зобов'язання звітного податкового періоду та сумою податкового кредиту такого періоду.

Згідно з абзацом "а" підпункту 7.7.2 пункту 7.7 статті 7 Закону № 168/97-ВР якщо у наступному податковому періоді сума, розрахована згідно з підпунктом 7.7.1 цього пункту, має від'ємне значення, то бюджетному відшкодуванню підлягає частина такого від'ємного значення, яка дорівнює сумі податку, фактично сплаченій отримувачем товарів (послуг) у попередніх податкових періодах постачальникам таких товарів (послуг).

Наведена норма обмежує право на бюджетне відшкодування ПДВ лише сумами податку, які фактично сплачені отримувачем товарів (послуг) у попередньому податковому періоді їх постачальникам (у разі перевищення сум податкового кредиту над сумами податкових зобов'язань відповідного звітного податкового періоду). При цьому буквальне тлумачення зазначеної норми дає підстави вважати, що вимога законодавця щодо фактичної оплати ПДВ не встановлює конкретного способу такої оплати шляхом перерахування з банківського рахунку, готівкою або у інший допустимий законодавством спосіб, у тому числі й шляхом перерахування з банківського рахунку, готівкою або у інший допустимий законодавством спосіб, у тому числі й шляхом відрахування комісіонером відповідно до статті 1020 ЦК належних йому за договорами комісії сум комісійної винагороди (з урахуванням ПДВ) із коштів комітента, які надійшли на його рахунок.

Надаючи Комісіонеру передбачене цією статтею зазначеного Кодексу право здійснити вирахування суми комісійної винагороди із суми виручки, отриманої Комісіонером від покупців за договорами поставки, Комітент тим самим здійснив оплату за надані Комісіонером послуги з урахуванням понесених ним витрат на виконання зобов'язань за договором комісії, адже вказані кошти є власністю Комітента на підставі вимог статті 1018 ЦК.

Таким чином, касаційний суд дійшов правильного висновку про те, що за договорами комісії відбулася фактична оплата послуг комісіонера, передбачена підпунктом "а" підпункту 7.7.2 пункту 7.7 статті 7 Закону № 168/97-ВР як обов'язкова умова для отримання бюджетного відшкодування ПДВ на рахунок платника податку.

З огляду на викладене та обставина, що позивач заявив до бюджетного відшкодування як фактично сплачені суми ПДВ, які самостійно відраховані Комісіонером із належних позивачу коштів, відповідає вимогам підпункту 7.7.2 пункту 7.7 статті 7 Закону № 168/97-ВР, а отже, висновок касаційного суду у справі, що розглядається, про протиправність оскаржуваного рішення податкового органу ґрунтується на правильному застосуванні норм матеріального права, а тому у задоволенні заяви державної податкової інспекції у Ленінському районі м. Севастополя Державної податкової служби України слід відмовити.

(постанова Верховного Суду України від 2 квітня 2013 року у справі № 21-62a13 доповідач Прокопенко О.Б.; постанова Верховного Суду України від 2 квітня 2013 року у справі № 21-68a13 доповідач Маринченко В.Л.; постанова Верховного Суду України від 23 квітня 2013 року у справі № 21-75a13 доповідач Маринченко В.Л.).

030.090.000 Плата за землю

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень частини першої статті 2, статей 14, 17 і 20 Закону України від 3 липня 1992 року № 2535-ХІІ «Про плату за землю» (далі – Закон № 2535-ХІІ), частини третьої статті 201 Земельного кодексу України (далі – ЗК), статті 4 та частини третьої статті 27

Бюджетного кодексу України від 21 червня 2001 року (далі – БК 2001 р.), частини п'ятої статті 59 Закону України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» (далі – Закон № 280/97-ВР) щодо введення в дію нової нормативної грошової оцінки земель.

Відповідно до абзацу восьмого статті 3 Закону України від 25 червня 1991 року № 1251-ХІІ «Про систему оподаткування» (чинного на момент прийняття Дніпродзержинською міською радою (далі – Міськрада) рішення № 07-02/VI) одним із принципів системи оподаткування є стабільність – забезпечення незмінності податків і зборів (обов'язкових платежів) і їх ставок, а також податкових пільг протягом бюджетного року.

Згідно з підпунктом 4.1.9 пункту 4.1 статті 4 Податкового кодексу України (далі – ПК), який діяв на 1 липня 2011 року – дату введення в дію нової нормативної грошової оцінки земель м. Дніпродзержинська, податкове законодавство ґрунтується на принципі стабільності – зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року.

Оскільки оскаржуване рішення приймалося під час дії Закону № 2535-ХІІ, введення в дію нормативної грошової оцінки земель м. Дніпродзержинська відбулося 1 липня 2011 року – під час дії ПК. Відповідно, нова нормативна грошова оцінка вступила в силу в період, коли відносини оплати за землю регулювалися саме зазначеним Кодексом.

Норма статті 7 ПК до елементів податку відносить, зокрема, базу оподаткування.

Відповідно до пункту 23.1 статті 23 цього Кодексу базою оподаткування визнаються конкретні вартісні, фізичні або інші характеристики певного об'єкта оподаткування. База оподаткування – це фізичний, вартісний чи інший характерний вираз об'єкта оподаткування, до якого застосовується податкова ставка і який використовується для визначення розміру податкового зобов'язання.

Згідно зі статтею 24 ПК одиницею виміру бази оподаткування визнається конкретна вартісна, фізична або інша характеристика бази оподаткування або її частини, щодо якої застосовується ставка податку. Одиниця виміру бази оподаткування є єдиною для розрахунку і обліку податку. Одній базі оподаткування повинна відповідати одна одиниця виміру бази оподаткування.

Підпунктом 271.1.1 пункту 271.1 статті 271 ПК встановлено, що базою оподаткування є нормативна грошова оцінка земельних ділянок з урахуванням коефіцієнта індексації, визначеного відповідно до порядку, встановленого розділом ХІІІ «Плата за землю» зазначеного Кодексу.

Відповідно до абзацу тринадцятого статті 1 Закону України від 11 грудня 2003 року № 1378-IV «Про оцінку земель» (далі – Закон № 1378-IV) нормативна грошова оцінка земельних ділянок – це капіталізований рентний дохід із земельної ділянки, визначений за встановленими і затвердженими нормативами.

Частиною п'ятою статті 5 зазначеного Закону передбачено, що нормативна грошова оцінка земельних ділянок використовується для визначення розміру земельного податку, державного мита при міні, спадкуванні та даруванні земельних ділянок згідно із законом, орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності, втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, а також при розробці показників та механізмів економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель.

Згідно з частиною третьою статті 201 ЗК нормативна грошова оцінка земельних ділянок використовується для визначення розміру земельного податку, втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель тощо.

Аналіз наведених норм законодавства дає підстави вважати, що база оподаткування є елементом податку, тісно пов'язаним з об'єктом оподаткування, а нормативна грошова оцінка – конкретна вартісна характеристика бази. При цьому процедура встановлення нормативної грошової оцінки включає ряд стадій, передбачених чинним законодавством України.

Зокрема, це прийняття уповноваженим органом влади рішення про проведення нормативної грошової оцінки земель, розробка технічної документації з нормативної грошової оцінки спеціалізованою установою, погодження технічної документації органами влади, прийняття відповідною радою рішення про затвердження технічної документації.

Щодо правовідносин, які були предметом судових розглядів у зазначених справах, то вони стосуються саме процедурних аспектів встановлення нормативної грошової оцінки земель населених пунктів і не стосуються змін регулювання податків, зборів та їх елементів.

Із наведеного вбачається, що рішенням № 07-02/VI змінено не базу оподаткування плати за землю, а грошовий вираз, вартісний показник бази оподаткування. Як було зазначено вище, ПК, який був чинний на момент введення в дію нормативної грошової оцінки землі м. Дніпродзержинська, передбачено, що базою оподаткування як елементом плати за землю є, зокрема, нормативна грошова оцінка земельних ділянок. При цьому в результаті прийняття Міськрадою рішення № 07-02/VI база оподаткування залишалася тією ж (це нормативна грошова оцінка земель населеного пункту), а змінилося лише грошове значення такої бази оподаткування плати за землю у відповідному населеному пункті.

Таким чином, нормативна грошова оцінка як економічна та правова категорія є динамічною, залежить від ряду факторів суб'єктивного та об'єктивного характеру і може змінюватися протягом бюджетного періоду. При цьому податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги протягом бюджетного року змінюватися не можуть.

Отже, твердження судів першої та апеляційної інстанцій, з якими погодився касаційний суд, про те, що чинним законодавством України не передбачено заборону або обмеження вводити в дію нову нормативну грошову оцінку земель не на початку бюджетного року, тобто не з 1 січня планового року, ґрунтується на правильному застосуванні норм матеріального права, а тому в задоволенні заяви позивача слід відмовити.

(постанова Верховного Суду України від 9 квітня 2013 року у справі № 21-432а12 доповідач Прокопенко О.Б.).

2. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статті 21 Закону України від 6 жовтня 1998 року № 161-XIV «Про оренду землі» (далі – Закон № 161-XIV) зі змінами, внесеними Законом України від 3 червня 2008 року № 309-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (далі – Закон № 309-VI) щодо особливостей донарахування суми податкового зобов'язання з орендної плати за землю у разі зміни земельного податку.

Суб'єктами права власності на землю відповідно до пункту «б» статті 80 Земельного кодексу України (далі – ЗК) є, зокрема, територіальні громади, які реалізують це право безпосередньо або через органи місцевого самоврядування, – на землі комунальної власності.

Відповідно до частин першої та другої статті 83 ЗК землі, які належать на праві власності територіальним громадам сіл, селищ, міст, є комунальною власністю. У комунальній власності перебувають усі землі в межах населених пунктів, крім земель приватної та державної власності, а також земельні ділянки за їх межами, на яких розташовані об'єкти комунальної власності.

До повноважень сільських, селищних, міських рад у галузі земельних відносин на території сіл, селищ, міст належить, зокрема, надання земельних ділянок у користування із земель комунальної власності відповідно до цього Кодексу (пункт «в» статті 12 ЗК).

Згідно зі статтею 2 Закону України від 3 липня 1992 року № 2535-XII «Про плату за землю» (далі – Закон № 2535-XII) використання землі в Україні є платним. Плата за землю справляється у вигляді земельного податку або орендної плати, що визначається залежно від грошової оцінки земель. За земельні ділянки, надані в оренду, справляється орендна плата.

Граничний розмір орендної плати за земельні ділянки, які перебувають у державній або комунальній власності, встановлено Законом № 161-XIV, та є обов'язковим при укладанні відповідних договорів.

Відповідно до частини першої статті 21 цього ж Закону орендна плата – це платіж, який орендар вносить орендодавцеві за користування земельною ділянкою.

Підставою нарахування земельного податку відповідно до статті 13 Закону № 2535-XII є дані державного земельного кадастру, а орендної плати за земельну ділянку, яка перебуває у державній або комунальній власності, – договір оренди такої земельної ділянки.

За частиною четвертою статті 21 Закону № 161-XIV зі змінами, внесеними Законом № 309-VI, річна орендна плата за земельні ділянки, які перебувають у державній або комунальній власності, надходить до відповідних бюджетів, розподіляється і використовується відповідно до закону і не може бути меншою для земель сільськогосподарського призначення – розміру земельного податку, що встановлюється Законом України «Про плату за землю»; для інших категорій земель – трикратного розміру земельного податку, що встановлюється Законом України «Про плату за землю».

Водночас, відповідно до пункту 13 Типового договору оренди землі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2004 року № 220, редакція якого також викладена в пункті розділу «Орендна плата» договорів оренди землі, укладених позивачем із селищною радою, передбачено перегляд розміру орендної плати у разі, зокрема, зміни розмірів земельного податку, підвищення цін, тарифів, у тому числі внаслідок інфляції.

Згідно з пунктом 8 частини першої статті 14 Закону України від 26 червня 1991 року № 1251-XII «Про систему оподаткування», до загальнодержавних платежів належить такі податки і збори (обов'язкові платежі), як плата за землю (земельний податок, а також орендна плата за земельні ділянки державної і комунальної власності).

Приписами статті 21 Закону № 161-XIV та статті 8 Закону № 2535-XII законодавець передбачив внесення змін до розміру орендної плати за земельні ділянки, які перебувають у державній або комунальній власності.

Статтею 30 Закону № 2535-XII встановлено, що зміна умов договору оренди землі здійснюється за взаємною згодою сторін. У разі недосягнення згоди щодо зміни умов договору оренди землі спір вирішується в судовому порядку.

При цьому статтею 654 Цивільного кодексу України передбачено, що зміна договору вчиняється в такій самій формі, що й договір, що змінюється, якщо інше не встановлено договором або законом чи не впливає зі звичаїв ділового обороту.

Разом з тим слід зауважити, що державна податкова служба відповідно до статті 2 Закону України від 4 грудня 1990 року № 509-XII «Про державну податкову службу в Україні» була наділена повноваженнями зі здійснення контролю за додержанням податкового законодавства, правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю сплати до бюджетів, державних цільових фондів податків і зборів (обов'язкових платежів), а також неподаткових доходів, установлених законодавством, проте ініціативою вносити зміни до договорів оренди землі згідно з приписами статей 12, 80, 83 ЗК, статті 21 Закону № 161-XIV, статті 30 Закону № 2535-XII наділена одна зі сторін цих договорів, якою у справі, що розглядається, є селищна рада – орган місцевого самоврядування, через яку відповідною територіальною громадою реалізовано право власності на передані в оренду земельні ділянки, що знаходяться у комунальній власності.

Договір оренди землі є цивільно-правовим, а отже, йому притаманні такі ознаки, як свобода договору, обов'язковість його виконання сторонами тощо. Суб'єкт владних повноважень, який не є учасником договору, не може здійснювати владні управлінські функції шляхом втручання у відносини сторін договору, але має право контролювати належність виконання договору та відповідність його умов чинному законодавству України, зокрема стежити, щоб такі умови не суперечили інтересам суспільства. Якщо ж договір пов'язаний зі сплатою податків і, на думку суб'єкта владних повноважень, спрямований на ухилення від їх сплати, останній, за допомогою адміністративних заходів, уповноважений відновити публічний порядок.

Таким чином, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України погоджується з висновком Вищого адміністративного суду України про те, що хоча зміна розміру земельного податку згідно із Законом № 309-VI є підставою для перегляду встановленого розміру орендної плати шляхом внесення

відповідних змін до договору оренди землі його учасниками, зазначене не тягне автоматичну зміну умов договору щодо розміру орендної плати, а відтак відповідного донарахування ДПП суми податкового зобов'язання з орендної плати із застосуванням штрафних санкцій за податковими повідомленнями-рішеннями.

(постанова Верховного Суду України від 11 червня 2013 року у справі № 21-166а13 доповідач Прокопенко О.Б.; постанова Верховного Суду України від 11 червня 2013 року у справі № 21-443а12 доповідач Коротких О.А.).

040.000.000 Місцеві податки і збори (обов'язкові платежі)

040.100.000 Збір за право використання місцевої символіки

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статті 12 Декрету Кабінету Міністрів України від 20 травня 1993 року № 56-93 «Про місцеві податки і збори» (далі – Декрет № 56-93) щодо сплати збору за використання місцевої символіки.

Відповідно до пункту 9 частини другої статті 15 Закону України від 25 червня 1991 року № 1251-ХІІ «Про систему оподаткування» (в редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 1251-ХІІ) до місцевих зборів (обов'язкових платежів), зокрема, належить збір за право використання місцевої символіки.

Згідно зі статтею 18 Декрету № 56-93 органам місцевого самоврядування було надано право самостійно встановлювати і визначати порядок сплати місцевих податків і зборів відповідно до переліку і в межах установлених граничних розмірів ставок.

Стаття 12 Декрету № 56-93 передбачає, що збір за право на використання місцевої символіки справляється з юридичних осіб і громадян, які використовують цю символіку з комерційною метою. Дозвіл на використання місцевої символіки (герба міста або іншого населеного пункту, назви чи зображення архітектурних, історичних пам'яток) видається відповідними органами місцевого самоврядування. Граничний розмір збору за право на використання місцевої символіки не повинен перевищувати з юридичних осіб – 0,1 відсотка вартості виробленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг з використанням місцевої символіки, з громадян, що займаються підприємницькою діяльністю, – п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Відповідно до статті 3 Закону України від 15 січня 1999 року № 401-ХІV «Про столицю України – місто-герой Київ» територіальна громада м. Києва має герб, прапор та іншу символіку. Райони в місті можуть мати власну символіку. Зміст, опис, порядок використання символіки визначаються Положенням про символіку, яке затверджується, відповідно, Київською міською радою (далі – Міськрада) та районними в місті радами.

Так, рішенням Міськради від 9 березня 2006 року № 149/3240 «Про внесення змін та доповнень до рішення Київської міської ради народних депутатів від 15 лютого 1994 року № 7 «Про введення збору за право на використання символіки м. Києва» затверджено Положення про збір за право на використання символіки міста Києва (далі – Положення).

Згідно з пунктом 1.2 Положення до місцевої символіки відносяться назви і зображення об'єктів та історичних пам'яток міста згідно з затвердженим розпорядженням Київської міської державної адміністрації від 15 січня 1996 року № 39 Переліком назв об'єктів та історичних пам'яток, що відносяться до місцевої символіки, використання яких юридичними особами і громадянами у комерційних цілях підлягає сплаті збору у встановленому порядку (далі – Перелік). Це: герб м. Києва; прапор м. Києва; назви (похідні від назв) історичних пам'яток міста згідно з Переліком, які використовуються в найменуваннях підприємств або окремих видах продукції (крім найменувань, які слугують для визначення місцезнаходження); зображення об'єктів історичних пам'яток міста згідно з Переліком, які використовуються при виготовленні друкованої (за винятком бланків ділових паперів), сувенірної, рекламної продукції тощо. За пунктом 76 Переліку назва «Київ»

віднесена до назв, використання яких юридичними особами і громадянами у комерційних цілях підлягає сплаті збору в установленому порядку.

Аналіз наведених норм свідчить про те, що до місцевої символіки, яка є предметом справляння зазначеного збору, відносяться герб міста або іншого населеного пункту, назви чи зображення архітектурних, історичних пам'яток. При цьому назва міста або іншого населеного пункту, якщо таке місто або такий населений пункт не віднесено до архітектурних пам'яток, до місцевої символіки відповідно до норм Декрету № 56-93 не належить.

Таким чином, включення до Переліку назви міста, якщо таке місто не віднесено до архітектурних пам'яток, не відповідає вимогам Декрету № 56-93.

Окрім того, поняття «комерційна мета», яке є визначальним при сплаті збору, не визначене жодним нормативним актом України. Господарський кодекс України (далі – ГК), а саме назва Глави 4 – «Господарська комерційна діяльність (підприємництво)», – ототожнює комерційну діяльність з підприємництвом.

Відповідно до статті 42 ГК підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Тобто як комерційну мету розуміють власну господарську діяльність, метою якої є одержання прибутку.

Аналізуючи статтю 12 Декрету № 56-93, можна дійти висновку, що Законодавець мав на увазі використання місцевої символіки при виготовленні продукції, виконанні робіт, наданні послуг, що в кінцевому результаті принесе прибуток.

(постанова Верховного Суду України від 11 червня 2013 року у справі № 21-41a13 доповідач Прокопенко О.Б.).

050.000.000 Спеціальні податкові режими

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статті 8-1 Закону України від 3 квітня 1997 року № 168/97-ВР «Про податок на додану вартість» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 168/97-ВР) щодо спеціального режиму оподаткування окремих операцій для підприємств, які здійснюють діяльність у сфері лісового господарства.

Згідно зі статтею 8-1 Закону № 168/97-ВР спеціальний режим оподаткування може обрати сільськогосподарське підприємство, яке проводить підприємницьку діяльність, зокрема, у сфері лісового господарства.

Відповідно до цієї ж статті сільськогосподарським вважається підприємство, основною діяльністю якого є поставка вироблених (наданих) ним сільськогосподарських товарів (послуг) на власних або орендованих виробничих потужностях, в якій питома вага вартості сільськогосподарських товарів (послуг) становить не менше 75 % вартості всіх товарів, поставлених протягом попередніх дванадцяти послідовних звітних податкових періодів сукупно.

Сільськогосподарськими вважаються товари, зазначені у групах 1–24 УКТ ЗЕД, якщо такі товари вирощуються, відгодовуються, виловлюються або збираються (заготовлюються) безпосередньо платником податку – суб'єктом спеціального режиму оподаткування, а також продукти обробки (переробки) таких товарів, які поставляються зазначеним платником податку – їх виробником (пункт 8-1.7 статті 8-1 Закону № 168/97-ВР).

Для цілей статті 8-1 цього Закону термін «діяльність у сфері лісового господарства (лісництво)» застосовується для позначення діяльності, пов'язаної з: а) залісненням, вирощуванням і доглядом за деревами або чагарниками чи вирубуванням дерев та/або чагарників; б) збиранням дикорослих грибів та ягід, інших дикорослих рослин, їх обробкою та консервацією.

Кабінет Міністрів України постановою від 21 січня 2009 року № 23 затвердив Перелік видів діяльності, на які поширюються норми статті 8-1 Закону України «Про податок на додану вартість» (далі – Перелік).

Аналіз наведених норм дає підстави для висновку, що для підприємств, які здійснюють діяльність у сфері лісового господарства, спеціальний режим оподаткування поширюється на операції, що здійснюються в межах видів діяльності, передбачених Законом № 168/97-ВР та Переліком, в результаті яких відбувається поставка сільськогосподарських товарів, що відповідають визначенню, наведеному у пункті 8-1.7 статті 8-1 Закону № 168/97-ВР.

Отже, встановивши, що Підприємство здійснювало поставку лісоматеріалів та дров, отриманих внаслідок життєдіяльності лісових ресурсів та їх обробки, що належать до групи 44 УКТ ЗЕД та не є сільськогосподарськими товарами, які віднесені до груп 1–24 УКТ ЗЕД, касаційний суд у справі, яка розглядається, дійшов правильного висновку, що така діяльність має оподатковуватися у загальнозстановленому порядку.

(постанова Верховного Суду України від 21 травня 2013 року у справі № 21-110a13 доповідач Тітов Ю.Г.).

080.000.000 Податковий контроль

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статті 14 Закону України від 6 грудня 1991 року № 1934-ХІІ «Про Збройні Сили України» (далі – Закон № 1934-ХІІ), статей 1, 4, 6 Закону України від 11 грудня 1991 року № 1963-ХІІ «Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів» (далі – Закон № 1963-ХІІ), статті 1 Закону України від 25 червня 1991 року № 1251-ХІІ «Про систему оподаткування» (далі – Закон № 1251-ХІІ) щодо сплати військовою частиною податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів.

Відповідно до статті 1 Закону № 1963-ХІІ (чинного на час виникнення спірних відносин) платниками податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів є підприємства, установи та організації, які є юридичними особами, іноземні юридичні особи, а також громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які здійснюють першу реєстрацію в Україні, реєстрацію, перереєстрацію транспортних засобів та/або мають зареєстровані в Україні згідно з чинним законодавством власні транспортні засоби, які відповідно до статті 2 цього Закону є об'єктами оподаткування.

Статтею 4 зазначеного Закону встановлено пільги зі сплати такого податку та визначено вичерпне коло осіб, які звільняються від його сплати. Військових частин та установ Збройних Сил України у цьому переліку немає.

Разом із тим Законом України від 5 жовтня 2000 року № 2019-ІІІ «Про внесення змін до Закону України «Про Збройні Сили України» останній було викладено в новій редакції та доповнено новими статтями. Зокрема, статтею 14, якою встановлено, що земля, води, інші природні ресурси, а також майно, закріплені за військовими частинами, військовими навчальними закладами, установами та організаціями Збройних Сил України, є державною власністю, належать їм на праві оперативного управління та звільняються від сплати усіх видів податків.

Отже, на час виникнення спору були чинними редакції двох законів, які неоднаково регулювали правовідносини, що виникали зі сплати податку, зокрема військовими частинами.

Проте принципи побудови системи оподаткування в Україні, податки і збори (обов'язкові платежі) до бюджетів та до державних цільових фондів, а також права, обов'язки і відповідальність платників визначав саме Закон № 1251-ХІІ.

Згідно зі статтею 1 зазначеного Закону встановлення і скасування податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та до державних цільових фондів, а також пільг їх платникам здійснюються Верховною Радою України, Верховною Радою Автономної

Республіки Крим і сільськими, селищними, міськими радами відповідно до цього Закону, інших законів України про оподаткування.

Цією нормою також передбачено, що ставки, механізм справляння податків і зборів (обов'язкових платежів), за винятком особливих видів мита та збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, збору у вигляді цільової надбавки до затвердженого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності, і пільги щодо оподаткування не можуть встановлюватися або змінюватися іншими законами України, крім законів про оподаткування.

Враховуючи зазначене, а також те, що Закон № 1934-ХІІ не є законом про оподаткування, а визначає функції, склад Збройних Сил України, правові засади їх організації, діяльності, дислокації, керівництва та управління ними, військова частина як власник транспортних засобів повинна сплачувати відповідний податок.

(постанова Верховного Суду України від 29 січня 2013 року у справі № 21- 431а12 доповідач Кривенда О.В.).

2. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статей 1–3, 5 Закону України від 28 грудня 1994 року «Про оподаткування прибутку підприємств» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 334/94-ВР) щодо неможливості віднесення до валових витрат відсотків, сплачених філією головному банку за користування вільними грошовими коштами, наданими їй головним банком.

Відповідно до підпункту 5.5.1 пункту 5.5 статті 5 цього Закону до складу валових витрат відносяться будь-які витрати, пов'язані з виплатою або нарахуванням процентів за борговими зобов'язаннями (у тому числі за будь-якими кредитами, депозитами) протягом звітного періоду, якщо такі виплати або нарахування здійснюються в зв'язку з веденням господарської діяльності платника податку.

Згідно з пунктом 1.11 статті 1 Закону № 334/94-ВР кредит – це кошти та матеріальні цінності, які надаються резидентами або нерезидентами в користування юридичним або фізичним особам на визначений строк та під процент. Кредит розподіляється на фінансовий кредит, товарний кредит, інвестиційний податковий кредит та кредит під цінні папери, що засвідчують відносини позики.

За змістом підпункту 1.11.1 вищезгаданого пункту статті 1 Закону № 334/94-ВР фінансовий кредит – кошти, які надаються банком–резидентом або нерезидентом, кваліфікованим як банківська установа згідно із законодавством країни перебування нерезидента, або резидентами і нерезидентами, які мають статус небанківських фінансових установ, згідно з відповідним законодавством, а також іноземними урядами або його офіційними агентствами чи міжнародними фінансовими організаціями та іншими кредиторами–нерезидентами у позику юридичній або фізичній особі на визначений строк, для цільового використання та під процент.

Отже, із зазначених нормативно-правових приписів убачається, що однією з необхідних умов для визнання певної господарської операції борговим зобов'язанням для застосування підпункту 5.5.1 пункту 5.5 статті 5 Закону № 334/94-ВР є надання коштів чи матеріальних цінностей на визначений строк та під процент юридичним чи фізичним особам.

Юридичною особою за змістом частини першої статті 80 Цивільного кодексу України визнається організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку, яка наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, тобто здатна мати й набувати від свого імені цивільних прав та обов'язків, може бути позивачем і відповідачем у суді та за правилами частин першої, другої статті 96 зазначеного Кодексу самостійно відповідає за своїми зобов'язаннями усім належним їй майном.

Статтею 2 Закону України від 7 грудня 2000 року № 2121-ІІІ «Про банки і банківську діяльність» визначено, що філія банку не має статусу юридичної особи і здійснює банківську діяльність від імені головного банку.

Згідно зі статтею 626 Цивільного кодексу України договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Надання банком своїм філіям – платникам податку, які не є юридичними особами і не здійснюють самостійної господарської діяльності, вільних грошових коштів у користування на визначений строк та під процент не призводить до встановлення, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків цього банку – юридичної особи, тому такий перерозподіл грошових ресурсів, що відбувається у межах однієї юридичної особи, не можна вважати кредитним зобов'язанням, а отже відсотки, сплачені філією головному банку, не можна віднести до валових витрат на підставі підпункту 5.5.1 пункту 5.5 статті 5 Закону № 334/94-ВР.

(постанова Верховного Суду України від 26 березня 2013 року у справі № 21-39а13 доповідач Маринченко В.Л.).

3. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень частини другої статті 1 Закону України від 22 грудня 1994 року № 320/94-ВР «Про державний реєстр фізичних осіб-платників податків та інших обов'язкових платежів» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 320/94-ВР) щодо інформації у Державному реєстрі фізичних осіб–платників податків та інших обов'язкових платежів про осіб, які через свої релігійні або інші переконання відмовилися від прийняття ідентифікаційного номера та офіційно повідомили про це відповідні державні органи.

Статтею 35 Конституції України кожному гарантоване право на свободу світогляду і віросповідання.

Обов'язок кожного сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом, визначено у статті 67 Основного Закону.

У справі, яка розглядається, суди встановили, що позивачі є віруючими громадянами України та прихожанами Української православної церкви, які через свої релігійні переконання не бажають мати раніше присвоєні Державною податковою адміністрацією України (далі – ДПА) ідентифікаційні номери та вимагають їх обліку як платників податків та інших обов'язкових платежів за раніше встановленими формами обліку без застосування ідентифікаційного номера (за прізвищем, іменем та по батькові за місцем проживання) та внести відповідні записи в паспорти, про що письмово повідомили державну податкову інспекцію у м. Черкасах (далі – ДПІ). У свою чергу, відповідачі проінформували заявників про процедуру відмови від ідентифікаційного номера, передбачену Порядком унесення відмітки до паспорта громадянина України щодо ідентифікаційного номера фізичної особи – платника податків та інших обов'язкових платежів, затвердженим спільним наказом ДПА та Міністерства внутрішніх справ України від 19 жовтня 2004 року № 602/1226 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 20 жовтня 2004 року за № 1345/9944; в редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Порядок) та необхідність подання певного переліку документів.

Згідно з частиною другою статті 1 Закону № 320/94-ВР для осіб, які через свої релігійні або інші переконання відмовляються від прийняття ідентифікаційного номера та офіційно повідомляють про це відповідні державні органи, зберігаються раніше встановлені форми обліку платників податків та інших обов'язкових платежів. У паспортах зазначених осіб робиться відмітка про наявність у них права здійснювати будь-які платежі без ідентифікаційного номера.

Частиною другою статті 5 цього Закону, яка регламентує порядок реєстрації фізичних осіб-платників податків та інших обов'язкових платежів, передбачено, що до Державного реєстру фізичних осіб–платників податків та інших обов'язкових платежів (далі – Державний реєстр) не вноситься інформація про осіб, які через свої релігійні або інші переконання відмовляються від прийняття ідентифікаційного номера та офіційно повідомляють про це відповідні державні органи.

Обсяг інформації про фізичних осіб, яка включається до Державного реєстру, визначено статтями 3 та 5 Закону № 320/94-ВР. Зокрема, передбачено, що до інформаційного фонду Державного реєстру включаються такі дані: індивідуальні ідентифікаційні номери, що надаються фізичним особам – платникам податків та інших обов'язкових платежів і зберігаються за ними протягом усього їх життя; інформація про сплату фізичними особами податків та інших обов'язкових платежів; прізвище, ім'я та по батькові; дата народження; місце народження (країна, область, район, населений пункт); місце проживання; місце основної роботи; види сплачуваних податків та інших обов'язкових платежів; інформація про сплату фізичними особами податків та інших обов'язкових платежів.

Згідно з частиною третьою статті 9 зазначеного Закону фізичні особи – платники податків та інших обов'язкових платежів, крім осіб, які через свої релігійні або інші переконання відмовилися від прийняття ідентифікаційного номера та офіційно повідомили про це відповідні державні органи, зобов'язані: зареєструватись у Державному реєстрі з моменту виникнення об'єкта оподаткування чи сплати податків та інших обов'язкових платежів; подавати до державних податкових інспекцій по районах, районах у містах і містах без районного поділу відомості про зміну даних відповідно до частини третьої статті 5 цього Закону протягом місяця з дня виникнення таких змін.

Системний аналіз зазначених вище правових норм дає колегії суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України підстави для висновку, що у випадку, коли фізична особа, яка через свої релігійні або інші переконання відмовилися від прийняття ідентифікаційного номера та офіційно повідомила про це органи державної податкової служби, то з Державного реєстру підлягає виключенню вся інформація про таку особу, а не лише її ідентифікаційний номер.

Відповідно до пункту 1.3 Порядку громадяни України, які відмовилися від прийняття ідентифікаційного номера, обліковуються як платники податків та інших обов'язкових платежів за серією та номером паспорта. Зазначена норма суперечить положенням Закону № 320/94-ВР, який має вищу юридичну силу, про необхідність видалення всієї інформації про таких осіб, зазначений Закон також не передбачає облік таких громадян за серією та номером паспорта.

(постанова Верховного Суду України від 28 березня 2013 року у справі № 21-26а13 доповідач Панталієнко П.В., постанова Верховного Суду України від 21 травня 2013 року у справі № 21-132а13 доповідач Коротких О.А., постанова Верховного Суду України від 28 травня 2013 року у справі № 21-135а13 доповідач Тітов Ю.Г.)

4. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень пункту 9 статті 3 та пункту 4 статті 17 Закону України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» (далі – Закон № 265/95-ВР) щодо застосування фінансових санкцій.

Відповідно до пункту 9 статті 3 Закону № 265/95-ВР суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють розрахункові операції в готівковій та/або в безготівковій формі (із застосуванням платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо) при продажу товарів (наданні послуг) у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг зобов'язані щоденно друкувати на РРО (за виключенням автоматів з продажу товарів (послуг) фіскальні звітні чеки і забезпечувати їх зберігання в книгах обліку розрахункових операцій.

Згідно з пунктом 4 статті 17 цього Закону у разі невиконання щоденного друку фіскального звітного чеку або його незберігання в книзі обліку розрахункових операцій за рішенням відповідних органів державної податкової служби України до суб'єктів підприємницької діяльності застосовується фінансова санкція у розмірі двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Аналіз змісту цих норм дає підстави для висновку, що зазначена фінансова санкція встановлена за порушення суб'єктами підприємницької діяльності вимоги

закону щоденно друкувати фіскальний звітний чек та зберігати його в книзі обліку розрахункових операцій.

Не виконуючи протягом певного періоду обов'язок щодня друкувати фіскальний звітний чек, суб'єкт підприємницької діяльності вчиняє продовжуване порушення, а не зберігаючи цей чек у книзі обліку розрахункових операцій – триваюче.

Враховуючи, що згідно зі статтею 61 Конституції України ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення, за дії (бездіяльність), які у своїй сукупності складають єдине продовжуване чи триваюче правопорушення, можливо притягнути до відповідальності лише один раз.

Отже, за вчинення порушень, про які йдеться у пункті 4 статті 17 Закону № 265/95-ВР, відповідний орган державної податкової служби України може застосувати лише одну фінансову санкцію у розмірі двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян незалежно від кількості виявлених під час перевірки суб'єкта підприємницької діяльності, який здійснює розрахункові операції за товари (послуги), випадків невиконання щоденного друку фіскального звітного чеку та/або його незберігання в книзі обліку розрахункових операцій.

(постанова Верховного Суду України від 16 квітня 2013 року у справі № 21-89a13 доповідач Кривенда О.В.; постанова Верховного Суду України від 4 червня 2013 року у справі № 21-155a13 доповідач Панталієнко П.В.).

5. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень пункту 6 статті 4 Закону України від 26 червня 1997 року № 400/97-ВР «Про збір на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (далі – Закон № 400/97-ВР) та статті 77 Закону України від 26 грудня 2008 року № 835-VI «Про державний бюджет України на 2009 рік» (далі – Закон № 835-VI) щодо порядку сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів у випадках, коли Верховною Радою України не прийнятий закон про Державний бюджет України на поточний бюджетний період.

Згідно з частиною п'ятою статті 1 Закону № 400/97-ВР платниками збору з купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти за гривню є юридичні особи – резиденти, нерезиденти, постійні представництва юридичної особи – нерезидента, власники корпоративних картрахунків іноземної валюти, банки – члени міжнародних платіжних систем, банки (у тому числі уповноважені банки з операцій за власними зовнішньоекономічними договорами) та фізичні особи, в тому числі нерезиденти, що здійснюють операції з купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти за гривню. Банки та їх установи зобов'язані нараховувати, утримувати та одночасно із подачею заявки на купівлю іноземної валюти, здійснювану ними за власними операціями і від імені та за рахунок клієнтів таких банків, сплачувати до спеціального фонду державного бюджету додатковий збір на обов'язкове державне пенсійне страхування у розмірі, встановленому цим Законом, від суми операції з купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти за гривню, зазначеної у такій заявці, вести податковий облік та подавати звітність органам ПФУ.

Пунктом 4 статті 2 Закону № 400/97-ВР встановлено, що об'єктом оподаткування для платників збору, визначених пунктом 5 статті 1 цього Закону, є сума операції з купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти за гривню.

Відповідно до частини шостої статті 4 Закону № 400/97-ВР на обов'язкове державне пенсійне страхування для платників збору, визначених пунктом 5 статті 1 цього Закону, з 2008 року встановлюється ставка збору у розмірі 0,5 відсотка від об'єкта оподаткування, визначеного пунктом 4 статті 2 цього Закону.

Пунктом 10 статті 6 Закону № 835-VI встановлено, що джерелами формування спеціального фонду Державного бюджету України на 2009 рік у частині доходів є збори на обов'язкове державне пенсійне страхування, що відповідно до закону сплачуються при здійсненні безготівкових операцій з купівлі-продажу іноземної валюти за гривню, торгівлі ювелірними виробами із золота (крім обручок), платини і дорогоцінного каміння та при

відчуженні легкових автомобілів, з операцій купівлі-продажу нерухомого майна, з надання послуг стільникового рухомого зв'язку (додаткові збори на виплату пенсій) у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Разом із тим статтею 77 Закону № 835-VI передбачено, що збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти за гривню протягом 2009 року справляється в розмірі 0,2 відсотка.

На час виконання обов'язку зі сплати суми збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій з купівлі-продажу безготівкової валюти за січень–березень 2010 року Верховною Радою України закон про Державний бюджет України на 2010 рік прийнятий не був.

Відповідно до статті 1 Бюджетного кодексу України (далі – БК) ним регулюються правові відносини, що виникають у процесі підготовки, складання, розгляду, затвердження та виконання Державного бюджету.

Частиною другою статті 4 зазначеного Кодексу передбачено, що при здійсненні бюджетного процесу в Україні положення нормативно-правових актів застосовуються лише в частині, в якій вони не суперечать положенням Конституції України, цього Кодексу та закону про Державний бюджет України.

Згідно з частиною першою статті 3 БК бюджетний період для всіх бюджетів, що складають бюджету систему, становить один календарний рік, який починається з 1 січня кожного року та закінчується 31 грудня того ж року.

Відповідно до частини четвертої статті 46 БК до прийняття закону про Державний бюджет України на поточний бюджетний період податки, збори (обов'язкові платежі) та інші надходження справляються згідно із законом про Державний бюджет України на попередній бюджетний період та іншими нормативно-правовими актами.

Підпунктом 1 пункту 4 постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2009 року № 1414 «Про заходи щодо організації бюджетного процесу у 2010 році» передбачено, що до набрання чинності Законом України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» Державному казначейству України зараховувати податки, збори (обов'язкові платежі) та інші надходження до державного і місцевих бюджетів відповідно до Закону № 835-VI та інших нормативно-правових актів.

Ураховуючи вищенаведене, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України на підставі аналізу зазначених норм права дійшла висновку, що у випадках, коли Верховною Радою України не прийнятий закон про Державний бюджет України на поточний бюджетний період, то податки, збори (обов'язкові платежі) та інші надходження справляються відповідно до закону про Державний бюджет України на попередній бюджетний період. За таких обставин збір з операцій купівлі-продажу безготівкової валюти протягом січня–березня 2010 року повинен справлятися платниками в розмірі, визначеному Законом № 835-VI на попередній бюджетний період, тобто у розмірі 0,2 відсотка від об'єкта оподаткування.

(постанова Верховного Суду України від 11 червня 2013 року у справі № 21-13а13 доповідач Коротких О.А.).

110.000.000 Державне регулювання банківської діяльності

110.010.060 Банківські розрахунки

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статті 3 та статті 9 Закону України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 265/95-ВР) щодо випадків незастосування реєстраторів розрахункових операцій (далі – РРО) та розрахункових книжок при здійсненні окремих банківських операцій.

Згідно зі статтею 1 Закону № 265/95-ВР РРО застосовуються суб'єктами підприємницької діяльності (далі – СПД), які здійснюють операції з розрахунків у готівковій та/або в безготівковій формі (із застосуванням платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо) при продажу товарів (наданні послуг) у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, а також уповноваженими банками та СПД, які виконують операції купівлі-продажу іноземної валюти.

Розрахунковою операцією відповідно до статті 2 цього Закону є приймання від покупця готівкових коштів, платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо за місцем реалізації товарів (послуг), видача готівкових коштів за повернутий покупцем товар (ненадану послугу), а у разі застосування банківської платіжної картки – оформлення відповідного розрахункового документа щодо оплати в безготівковій формі товару (послуги) банком покупця або, у разі повернення товару (відмови від послуги), оформлення розрахункових документів щодо перерахування коштів у банк покупця.

Відповідно до вимог статті 9 Закону № 265/95-ВР РРО не застосовуються при виконанні всіх банківських операцій (крім операцій з купівлі-продажу іноземної валюти).

За змістом статті 2 Закону України від 7 грудня 2000 року № 2121-III «Про банки і банківську діяльність» (далі – Закон № 2121-III) розрахункові банківські операції – це рух грошей на банківських рахунках, здійснюваний згідно з розпорядженнями клієнтів або в результаті дій, які в рамках закону призвели до зміни права власності на активи.

У справі, що розглядається, суди встановили, що 10 квітня 2008 року між ТОВ та Банком було укладено агентський договір про приймання готівки від населення для подальшого переказу, а 25 липня 2008 року тристоронній агентський договір уклали між собою ТОВ, Банк та закрите акціонерне товариство «Телесистеми України». За умовами цих договорів ТОВ надає послуги з приймання платежів від споживачів послуг мобільного зв'язку від імені та за рахунок Банку з метою переказу на поточний рахунок оператора мобільного зв'язку (постачальника таких послуг), використовуючи при цьому програмно-технічного комплексу самообслуговування (платіжного терміналу; далі – ПТКС). За посередницькі операції ТОВ отримує відповідну агентську винагороду.

Згідно з частиною першою статті 295 Господарського кодексу України (далі – ГК) комерційне посередництво (агентська діяльність) є підприємницькою діяльністю, що полягає в наданні комерційним агентом послуг суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє.

Комерційним агентом відповідно до частини другої зазначеної статті Кодексу може бути суб'єкт господарювання, який за повноваженням, оснований на агентському договорі, здійснює комерційне посередництво.

З метою впорядкування здійснення банками, платіжними організаціями та/або членами платіжних систем операцій із застосуванням ПТКС Правління Національного банку України 5 березня 2008 року прийняло постанову № 53 «Про врегулювання питань здійснення операцій із застосуванням програмно-технічних комплексів самообслуговування» (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 31 березня 2008 року № 265/14956; була чинною на час виникнення спірних відносин), відповідно до пункту 1 якої операції (приймання готівки для подальшого переказу, операції за допомогою спеціальних платіжних засобів та інші операції, пов'язані з рухом коштів) із застосуванням ПТКС, до яких згідно з їх функціональними можливостями належать банківські автомати самообслуговування, депозитні банкомати, платіжні термінали, термінали самообслуговування тощо, можуть здійснювати банки і небанківські фінансові установи, які відповідно до законодавства України отримали відповідну ліцензію/дозвіл щодо переказу коштів органів державної влади, що здійснюють державне регулювання відповідних ринків фінансових послуг, і є платіжними організаціями та/або членами платіжної системи, а також суб'єкти господарювання, які уклали агентські договори з банками.

Аналіз зазначених норм права дає підстави для висновку, що здійснювані ТОВ як агентом Банку операції з приймання від споживачів послуг платежів (готівки) для подальшого їх переказу на рахунок постачальника послуг з використанням ПТКС, які

виконуються від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок Банку, є розрахунковими банківськими операціями, при виконанні яких РРО та розрахункові книжки відповідно до вимог статті 9 Закону № 265/95-ВР не застосовуються.

(постанова Верховного Суду України від 16 квітня 2013 року у справі № 21-92а13 доповідач Кривенда О.В.; постанова Верховного Суду України від 16 квітня 2013 року у справі № 21-119а13 доповідач Маринченко В.Л.).

150.000.000 Земельне законодавство

150.010.000 Управління в галузі використання та охорони земель

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статті 20 Земельного кодексу України (в редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – ЗК) щодо порядку зміни цільового призначення земельних ділянок.

Одним із основних принципів ЗК визначає принцип раціонального використання та охорони земель.

Відтворюючи дієвість цього принципу, ЗК поділяє земельний фонд України, який складають усі землі країни в межах її території, за особливим правовим режимом та основним цільовим призначенням на категорії.

Стаття 19 ЗК закріплює такі категорії земель: землі сільськогосподарського призначення; землі житлової та громадської забудови; землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; землі оздоровчого призначення; землі рекреаційного призначення; землі лісгосподарського призначення; землі водного фонду; а також землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

Віднесення земель до тієї чи іншої категорії згідно з частиною першою статті 20 ЗК здійснюється на підставі рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень.

Кожна категорія земель має узагальнене цільове призначення, що визначає специфіку її особливого правового режиму.

Так, земельні ділянки, віднесені до однієї категорії, можуть використовуватися за різними видами цільового призначення.

Землями сільськогосподарського призначення згідно з частиною першою статті 22 ЗК визнаються землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури, у тому числі інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, або призначені для цих цілей.

У свою чергу відповідно до частини третьої статті 22 ЗК землі сільськогосподарського призначення, зокрема, можуть передаватися у власність та надаватися у користування громадянам для ведення особистого селянського господарства, садівництва, городництва, сінокошіння та випасання худоби, ведення товарного сільськогосподарського виробництва.

Статтями 31, 33–37 цього Кодексу встановлений правовий режим видів використання сільськогосподарських земель.

Так, згідно зі статтею 33 ЗК громадяни можуть мати на праві власності та орендувати земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства. Використання земель особистого селянського господарства здійснюється відповідно до закону.

Таким законом є Закон України від 15 травня 2003 року № 742-IV «Про особисте селянське господарство», відповідно до статті 1 якого особисте селянське господарство – це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства. У тому числі й у сфері сільського зеленого туризму.

Натомість, правовий режим земельних ділянок для садівництва визначається статтею 35 ЗК, відповідно до частини першої якої встановлено, що громадяни України із земель державної і комунальної власності мають право набувати безоплатно у власність або на умовах оренди земельні ділянки для ведення індивідуального або колективного садівництва. Відповідно до частини третьої цієї статті земельні ділянки, призначені для садівництва, можуть використовуватись для закладання багаторічних плодових насаджень, вирощування сільськогосподарських культур, а також для зведення необхідних будинків, господарських споруд тощо.

Різний правовий режим земель, що відводяться для ведення особистого селянського господарства, та земель, що відводяться для індивідуального садівництва, додатково підтверджується положеннями статті 122 ЗК, якою встановлено норми безоплатної передачі земельних ділянок громадянам, які також обумовлені особливостями кожного виду використання земельної ділянки.

При цьому абзац другий частини п'ятої статті 20 ЗК встановлює обов'язок власників використовувати землі зазначеної категорії виключно в межах вимог щодо користування землями певного виду використання, встановлених статтями 31, 33–37 цього Кодексу.

Отже, відповідно до закріпленого принципу раціонального використання та охорони земель земельні ділянки (частини земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування з визначеними щодо неї правами) сільськогосподарського призначення підлягають використанню виключно відповідно до видів їх використання, які відповідають їх цільовому призначенню.

Стаття 1 Закону України від 22 травня 2003 року № 858-IV «Про землеустрій» містить визначення поняття «цільове призначення земельної ділянки», згідно з яким це є її використання за призначенням, визначеним на підставі документації із землеустрою у встановленому законодавством порядку.

Цільове призначення земельних ділянок, які надані громадянам, юридичним особам у власність чи постійне користування, зазначається в державних актах на право власності на земельну ділянку та на право постійного користування земельною ділянкою. З цією метою до форми бланків зазначених державних актів, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2002 року № 449 «Про затвердження форм державного акта на право власності на земельну ділянку та державного акта на право постійного користування земельною ділянкою» введена графа «цільове призначення». Таким чином, цільове призначення конкретної земельної ділянки фіксується у рішенні уповноваженого органу про передачу її у власність або надання у користування та в документі, що посвідчує право на земельну ділянку.

Аналіз зазначених норм матеріального права дає підстави дійти висновку, що зміна виду використання земельної ділянки в межах її цільового призначення можлива, але порядок вирішення цього питання не встановлений.

Виходячи з принципу ЗК щодо раціонального використання та охорони земель суд вважає, що зміна виду використання землі в межах її цільового призначення повинна проводитися у порядку, встановленому для зміни цього цільового призначення землі.

ЗК передбачає зміну цільового призначення землі органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування, які приймають рішення про передачу цих земель у власність або надання у користування, вилучення (випуск) земель і затверджують проект землеустрою або приймають рішення про створення об'єктів природоохоронного та історико-культурного призначення.

Згідно з частиною третьою статті 20 ЗК зміна цільового призначення земельних ділянок здійснюється згідно з Порядком зміни цільового призначення земель, які перебувають у власності громадян або юридичних осіб, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2002 року № 502 (далі – Порядок) за ініціативою власників.

Обов'язковою умовою дотримання встановленої процедури зміни цільового призначення земельної ділянки є складання або перепогодження (у випадку якщо зміні цільового призначення підлягає вся земельна ділянка, а не її частина) проекту

відведення земельної ділянки з місцевими органами виконавчої влади (районним (міським) органом земельних ресурсів, природоохоронним і санітарно-епідеміологічним органами, органом містобудування й архітектури та охорони культурної спадщини), а також підлягає державній землепорядній експертизі.

Встановлення та зміна цільового призначення земельних ділянок може здійснюватись виключно відповідно до вимог закону та у встановленому порядку, порушення якого має наслідком скасування таких розпоряджень (стаття 21 ЗК).

Отже, зміна виду цільового призначення (використання) земельної ділянки сільськогосподарського призначення, встановленого законодавством та конкретизованого уповноваженим органом державної влади у рішенні про передачу її у власність або надання у користування та в документі, що посвідчує право на земельну ділянку, потребує обов'язкового дотримання механізму такої зміни, визначеного Порядком.

(постанова Верховного Суду України від 5 березня 2013 року у справі № 21-417а12 доповідач Тітов Ю.Г.)

150.040.000 Надання і вилучення земель

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень Інструкції про порядок складання, видачі, реєстрації і зберігання державних актів на право власності на земельну ділянку і право постійного користування земельною ділянкою та договорів оренди землі, затвердженою наказом Державного комітету України по земельних ресурсах від 4 травня 1999 року № 43 (зарєєстровано в Міністерстві юстиції України 4 червня 1999 року за № 354/3647) та Положення про Одеське міське управління земельних ресурсів Одеської міської ради, затвердженого рішенням Міськради від 23 грудня 2005 року № 5069-IV щодо виникнення права власності на земельну ділянку.

Пунктом 34 частини першої статті 26 Закону України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачено, що питання регулювання земельних відносин вирішуються виключно на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради.

Статтею 12 Земельного кодексу України (в редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – ЗК) визначено повноваження сільських, селищних, міських рад у галузі земельних відносин на території сіл, селищ, міст, до яких належить: розпорядження землями територіальних громад; передача земельних ділянок комунальної власності у власність громадян та юридичних осіб відповідно до цього Кодексу; надання земельних ділянок у користування із земель комунальної власності відповідно до цього Кодексу; вилучення земельних ділянок із земель комунальної власності відповідно до цього Кодексу; викуп земельних ділянок для суспільних потреб відповідних територіальних громад сіл, селищ, міст; організація землеустрою; координація діяльності місцевих органів земельних ресурсів; здійснення контролю за використанням та охороною земель комунальної власності, додержанням земельного та екологічного законодавства; обмеження, тимчасова заборона (зупинення) використання земель громадянами і юридичними особами у разі порушення ними вимог земельного законодавства; підготовка висновків щодо вилучення (викупу) та надання земельних ділянок відповідно до цього Кодексу; встановлення та зміна меж районів у містах з районним поділом; інформування населення щодо вилучення (викупу), надання земельних ділянок; внесення пропозицій до районної ради щодо встановлення і зміни меж сіл, селищ, міст; вирішення земельних спорів; вирішення інших питань у галузі земельних відносин відповідно до закону.

Згідно зі статтею 81 зазначеного Кодексу однією з підстав набуття права власності на земельні ділянки є приватизація земельних ділянок, які раніше надані у користування.

Відповідно до вимог частини другої статті 116 ЗК набуття права на землю громадянами та юридичними особами здійснюється шляхом передачі земельних ділянок у власність або надання їх у користування.

Частиною першою статті 125 цього Кодексу визначено, що право власності та право постійного користування на земельну ділянку виникає після одержання її власником або користувачем документа, що посвідчує право власності чи право постійного користування земельною ділянкою, та його державної реєстрації.

Відповідно до пункту 5.1 частини п'ятої Положення про Одеське міське управління земельних ресурсів Одеської міської ради, затвердженого рішенням Міськради від 23 грудня 2005 року № 5069-IV на Одеське міське управління земельних ресурсів Одеської міської ради (далі – управління Міськради; Міськрада відповідно) покладаються функції щодо виконання повноважень із вилучення (викупу) земельних ділянок, надання під забудову та для інших потреб земельних ділянок у користування, передачі земельних ділянок у власність громадянам та юридичним особам.

Крім того, порядок оформлення та видачі правостановлюючих документів на земельні ділянки, об'єктивні вимоги якого стосуються всіх учасників земельних відносин, регулюється Інструкцією про порядок складання, видачі, реєстрації і зберігання державних актів на право власності на земельну ділянку і право постійного користування земельною ділянкою та договорів оренди землі, затвердженою наказом Державного комітету України по земельних ресурсах від 4 травня 1999 року № 43 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 4 червня 1999 року за № 354/3647).

Таким чином, аналіз наведених норм законодавства свідчить про те, що право власності на земельну ділянку в особи може виникнути лише після прийняття уповноваженим органом відповідного рішення, якому має передувати розробка та погодження проекту відведення земельної ділянки.

Як убачається з матеріалів справи, рішення щодо передачі чи відмови у передачі спірної земельної ділянки у власність ОСОБА_1 Міськрада не приймала, проект відведення земельної ділянки, відповідно, не розроблявся та не погоджувався.

За таких обставин з огляду на відсутність відповідного рішення органу місцевого самоврядування суди вправі були розглядати по суті лише вимогу щодо бездіяльності відповідача та за наявності доказів надходження до Міськради заяви позивача про надання у власність земельної ділянки та залишення її без розгляду – зобов'язати Міськраду розглянути цю заяву та прийняти відповідне рішення.

Натомість суди, прийнявши рішення про визнання за позивачем права власності на спірну земельну ділянку, перебрали на себе повноваження органів місцевого самоврядування та вийшли за межі своїх повноважень.

Таким чином, висновки суду першої інстанції, з якими погодився Вищий адміністративний суд України, про визнання за ОСОБА_1 права власності на зазначену земельну ділянку для індивідуального дачного будівництва не відповідають вимогам законодавства.

(постанова Верховного Суду України від 21 травня 2013 року у справі № 21-87а13 доповідач Прокопенко О.Б.).

150.050.000 Плата за землю. Земельний податок. Орендна плата

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень частини десятої статті 7, статті 13 Закону України від 3 липня 1992 року № 2535-XII «Про плату за землю» (чинного на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 2535-XII), статті 68 Земельного кодексу України (далі – ЗК) та статті 23 Закону України від 10 листопада 1994 року № 232/94-ВР «Про транспорт» (далі – Закон № 232/94-ВР) щодо розміру податку на земельні ділянки, надані для залізниць.

Відповідно до статті 7 Закону № 2535-XII податок за земельні ділянки, надані для залізниць, справляється у розмірі 25 відсотків суми земельного податку, обчисленого

відповідно до частин першої та другої цієї статті. При цьому вказаний Закон не містить розмежування земельних ділянок, наданих залізниці, за категоріями.

Згідно зі статтею 1 Закону України від 4 липня 1996 року № 273/96-ВР «Про залізничний транспорт» залізниця – це статутне територіально-галузеве об'єднання, до складу якого входять підприємства, установи та організації залізничного транспорту і яке, при централізованому управлінні, здійснює перевезення пасажирів та вантажів у визначеному регіоні транспортної мережі.

Аналіз цих правових норм дає підстави вважати, що за всі земельні ділянки, надані для залізниці, податок справляється у розмірі 25 відсотків суми земельного податку, обчисленого відповідно до частин першої та другої статті 7 Закону № 2535-ХІІ.

Враховуючи те, що спірна земельна ділянка надана у постійне користування Підприємству, а розташований на цій земельній ділянці Жмеринський територіальний відділ матеріально-технічного забезпечення є його відокремленим підрозділом, Підприємством правильно обчислювався та справлявся земельний податок у розмірі, встановленому частиною десятою статті 7 Закону № 2535-ХІІ.

(постанова Верховного Суду України від 22 січня 2013 року у справі № 21-383а12 доповідач Кривенда О.В.).

170.000.000 Державне регулювання транспорту

170.100.000 Тарифи, збори, штрафи, пільги на транспорті. Безоплатний проїзд

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статей 36, 37 Закону України від 5 квітня 2001 року № 2344-ІІІ «Про автомобільний транспорт» (далі – Закон № 2344-ІІІ) Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 1997 року № 176 (далі – Правила) щодо особливостей перевезення пасажирів, які мають право на безплатний проїзд автобусами приміських і міжміських маршрутів та застосування пільг, якими вони користуються.

Законами України від 22 жовтня 1993 року № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», 20 грудня 1991 року № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», 26 квітня 2001 року № 2402-ІІІ «Про охорону дитинства» та деякими іншими певним категоріям громадян надано право безплатного проїзду всіма видами міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також автобусами приміських і міжміських маршрутів.

Згідно зі статтею 37 Закону № 2344-ІІІ пільгові перевезення пасажирів, які відповідно до законодавства користуються такими правами, забезпечують автомобільні перевізники, які здійснюють перевезення пасажирів на автобусних маршрутах загального користування.

Відповідно до вимог частини другої статті 42 зазначеного Закону договір перевезення пасажирів автобусом на маршруті загального користування укладається між автомобільним перевізником та пасажиром. Цей договір вважається укладеним з моменту придбання пасажиром квитка на право проїзду, а для осіб, які користуються правом пільгового проїзду – з моменту посадки в автобус.

Документами для пасажирів, на підставі яких виконуються пасажирські перевезення, згідно з частиною другою статті 39 Закону № 2344-ІІІ є квиток на проїзд в автобусі та на перевезення багажу (для пільгового проїзду – посвідчення особи встановленого зразка).

Порядок здійснення перевезень пасажирів та їх багажу автобусами, таксі, легковими автомобілями на замовлення, а також обслуговування пасажирів на автостанціях визначається Правилами, які затверджені Кабінетом Міністрів України на виконання вимог статті 35 Закону № 2344-ІІІ і є обов'язковими для виконання організаторами регулярних

перевезень, замовниками транспортних послуг, автомобільними перевізниками, персоналом автомобільного транспорту, автостанціями та пасажирями.

Відправлення чи прибуття автобусів приміських, міжміських та міжнародних автобусних маршрутів загального користування відповідно до вимог частини четвертої статті 32 Закону № 2344-III здійснюється тільки з автостанцій, а в разі їх відсутності – із зупинок, передбачених розкладом руху.

Відповідно до вимог частини першої статті 36 зазначеного Закону автостанції надають пасажиром послуги, пов'язані з їх проїздом автобусними маршрутами загального користування, а автомобільним перевізникам, які здійснюють перевезення пасажирів на договірних умовах, – послуги, пов'язані з відправленням та прибуттям автобусів згідно з розкладом руху.

Згідно з частиною третьою статті 36 Закону № 2344-III та пунктом 116 Правил за надання обов'язкових послуг автостанцій, перелік яких наведено у частині другій зазначеної статті, з осіб, які придбавають проїзні квитки, стягується автостанційний збір, що входить до вартості квитка.

У підпунктах 1, 5, 6 пункту 2 Правил наведено визначення термінів «автостанційний збір», «вартість квитка» та «вартість проїзду».

Автостанційний збір – це плата за надання обов'язкових послуг автостанціями, що справляється з осіб, які придбавають квитки на проїзд автобусами приміських, міжміських та міжнародних маршрутів, і включається до вартості квитка.

Вартість квитка – сума, що складається з вартості проїзду автобусом, автостанційного збору, плати за послуги з попереднього продажу квитків (за наявності такої).

Вартість проїзду – сума, за якою автомобільний перевізник, автомобільний самозайнятий перевізник здійснює перевезення, що включає вартість за тарифом, страховий платіж та ПДВ.

Згідно з пунктом 130 Правил особи, що користуються пільгами з оплати проїзду автобусами міжміського та/або приміського сполучення, звертаються у квиткову касу автостанції для внесення відповідної позначки до касової відомості та отримання квитка на пільговий проїзд.

Пасажир автобуса відповідно до пункту 158 Правил зобов'язаний, крім іншого, мати при собі квиток на проїзд, квитанцію на перевезення багажу, а за наявності права пільги щодо оплати проїзду – посвідчення встановленого зразка або безоплатний квиток (для міжміських перевезень) та займати місце, яке зазначене у квитку.

Аналіз наведених норм Закону № 2344-III та Правил дає підстави вважати, що договір перевезення пасажирів, які мають право на безплатний проїзд автобусами приміських і міжміських маршрутів і виявили бажання скористатися таким правом, може бути укладений лише усно при придбанні квитка на пільговий проїзд і вважається укладеним з цього моменту.

Саме такий квиток є документом пасажиря, що користується пільгою, на підставі якого виконується перевезення цієї особи автобусом приміського чи міжміського маршруту.

Водночас при користуванні автобусами міських маршрутів такі пасажиря квиток на пільговий проїзд не придбавають, а договір перевезення укладається шляхом здійснення конклюдентних дій. У цьому випадку зазначений договір вважається укладеним з моменту посадки осіб, які користуються правом пільгового проїзду, в автобус, а документом, на підставі якого виконується перевезення, є посвідчення особи встановленого зразка.

При цьому вартість проїзду, тобто суму, за якою автомобільний перевізник здійснює перевезення, що включає вартість тарифу, страховий платіж та ПДВ, особи, які мають право на безплатний проїзд автобусами міських, приміських та міжміських маршрутів, не сплачують відповідно до законів, якими їм ці пільги встановлено.

У разі ж отримання у квитковій касі автостанції квитка на пільговий проїзд автобусом приміського або міжміського сполучення особа має сплатити автостанційний збір, який не входить до вартості проїзду, а є платою за надання

автостанціями обов'язкових послуг, пов'язаних з проїздом пасажирів автобусними маршрутами загального користування. Пільг щодо сплати цього збору чинним законодавством не встановлено.

(постанова Верховного Суду України від 5 лютого 2013 року у справі № 21-437а12 доповідач Кривенда О.В., постанова Верховного Суду України від 5 березня 2013 року у справі № 21- 24а13 доповідач Гусак М.Б.).

220.000.000 Публічна служба, її проходження, звільнення з публічної служби

220.010.000 Загальні питання державної служби

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень пункту 6 частини першої статті 30 Закону України від 16 грудня 1993 року № 3723-ХІІ «Про державну службу» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 3723-ХІІ) щодо порядку звільнення державного службовця за вчинення дисциплінарного правопорушення, пов'язаного зі здійсненням службової діяльності, з підстав припинення державної служби за порушення Присяги державного службовця.

Відповідно до статті 413 Митного кодексу України (який був чинний на час виникнення спірних відносин; далі — МК) посадові особи митної служби України, вперше прийняті на службу до митних органів, приймають Присягу державного службовця (далі — Присяга).

Пунктом 6 частини першої статті 30 Закону № 3723-ХІІ передбачено, що державна служба припиняється у разі відмови державного службовця від прийняття або порушення Присяги, передбаченої у статті 17 цього Закону.

Зокрема, у частині другій статті 17 Закону № 3723-ХІІ наведено текст Присяги: «Повністю усвідомлюючи свою високу відповідальність, урочисто присягаю, що буду вірно служити народові України, суворо дотримувати Конституції та законів України, сприяти втіленню їх у життя, зміцнювати їх авторитет, охороняти права, свободи і законні інтереси громадян, з гідністю нести високе звання державного службовця, сумлінно виконувати свої обов'язки».

Аналізуючи текст Присяги, можна дійти висновку, що в основі поведінки державного службовця закладені етичні, правові та службово-дисциплінарні норми поведінки, порушення яких утворює факт порушення Присяги. Тому, складаючи Присягу, державний службовець покладає на себе не тільки певні службові зобов'язання, але й моральну відповідальність за їх виконання. У зв'язку з цим як порушення Присяги слід розуміти скоєння державним службовцем проступку (вчинку) проти інтересів служби, який суперечить покладеним на нього обов'язкам, підриває довіру до нього як носія влади, що призводить до приниження авторитету державного органу та унеможлиблює подальше виконання ним своїх обов'язків.

Тобто, як порушення Присяги, так і дисциплінарне правопорушення може бути наслідком недотримання, порушення державним службовцем як правових, так і етичних (моральних) норм, а дисциплінарне правопорушення пов'язується лише з порушенням правових вимог щодо проходження публічної служби.

Відповідно до частини першої статті 14 Закону № 3723-ХІІ за невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків, перевищення своїх повноважень, порушення обмежень, пов'язаних з проходженням державної служби, а також за вчинок, який порочить його як державного службовця або дискредитує державний орган, в якому він працює, до державного службовця застосовуються дисциплінарні стягнення.

Частиною другою цієї статті передбачено, що до службовців, крім дисциплінарних стягнень, передбачених чинним законодавством про працю України, можуть застосовуватися такі заходи дисциплінарного впливу, як попередження про неповну службову відповідність і затримка до одного року у присвоєнні чергового рангу або у призначенні на вищу посаду.

Відповідно до частини другої статті 9 Закону № 3723-ХІІ регулювання правового становища державних службовців, що працюють в апараті органів митного контролю, здійснюється згідно з цим Законом, якщо інше не передбачено законами України.

Згідно зі статтею 408 МК правовий статус посадових осіб митної служби України, їх права та обов'язки визначаються Конституцією України, цим Кодексом і лише в частині, що ним не регулюється, — Законом № 3723-ХІІ.

Відповідно до частини другої статті 410 зазначеного Кодексу у митній службі України діє Дисциплінарний статут митної служби України, затверджений Законом України від 6 вересня 2005 року № 2805-IV (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі - Статут), який затверджується законом.

В абзаці першому преамбули Статуту зазначено, що цей Статут визначає суть службової дисципліни, права та обов'язки посадових осіб митної служби України, яким присвоєно спеціальні звання, у тому числі керівників митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій, щодо забезпечення та додержання дисципліни, а також види та порядок застосування заохочень і дисциплінарних стягнень.

При цьому в абзаці другому преамбули Статуту зазначено, що регулювання правового становища державних службовців, що працюють у митних органах, здійснюється з урахуванням вимог Закону № 3723-ХІІ.

Відповідно до статті 21 Статуту порушення службової дисципліни — це протиправне, винне (умисне чи необережне) діяння (дія чи бездіяльність) посадової особи митної служби, тобто невиконання урочистого зобов'язання посадових осіб митної служби, зокрема, невиконання або неналежне виконання нею своїх службових обов'язків, перевищення повноважень, порушення обмежень і заборон, установлених законодавством з питань проходження служби в митних органах, або вчинення інших дій, які дискредитують не тільки посадову особу митної служби, а й митну службу України.

Згідно зі статтею 22 Статуту до діянь, які є порушеннями службової дисципліни, належать: 1) порушення вимог законів та інших нормативно-правових актів України з питань митної справи, державної служби, а також наказів та розпоряджень безпосередніх та/або прямих керівників; 2) порушення порядку здійснення митного контролю та митного оформлення предметів, що переміщуються через митний кордон України.

Відповідно до статті 31 Статуту з метою з'ясування всіх обставин вчинення посадовою особою митної служби дисциплінарного правопорушення керівник митного органу має право призначити службове розслідування. Порядок проведення службового розслідування визначається спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи. Застосуванню дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення передують обов'язкове службове розслідування.

Наказом Державної митної служби України від 13 серпня 2010 року № 918 затверджено Інструкцію про порядок організації та проведення службового розслідування і службової перевірки в митній службі України (далі — Інструкція). Пунктом 1.1 Інструкції визначено приводи, підстави, мета, порядок призначення і проведення службового розслідування, прийняття за ним рішень, виконання цих рішень, формування матеріалів службового розслідування у справі, а також права та обов'язки посадових осіб митної служби України під час їх проведення.

Згідно з абзацом 9 пункту 1.2 Інструкції службове розслідування — це комплекс заходів, що здійснюються в межах компетенції відповідно до цієї Інструкції з метою повного, всебічного та об'єктивного з'ясування обставин вчинення посадовою особою дисциплінарного або іншого правопорушення, пов'язаного зі здійсненням службової діяльності, виявлення причин і умов, що сприяли його вчиненню, встановлення наявності (відсутності) вини, її ступеня, а також встановлення інших подій, обставин, що потребують з'ясування під час проведення таких заходів. За пунктом 1.4 Інструкції з'ясування обставин порушення трудової дисципліни посадовими особами митної служби здійснюється відповідно до вимог Кодексу законів про працю України, Закону № 3723-ХІІ, Статуту та правил внутрішнього трудового розпорядку митного органу.

Системний аналіз спеціальних і загальних норм, наведених у статті 21, частині першій статті 22, статті 31 Статуту, статтях 14, 17, 30 Закону № 3723-ХІІ, свідчить, що за вчинення посадовими особами митної служби України порушень службової дисципліни, дисциплінарних правопорушень допускається застосування дисциплінарних стягнень, визначених у частині другій статті 22 Статуту, частині другій статті 9 Закону № 3723-ХІІ, найбільш суворим з яких є звільнення. У пункті 6 частини першої статті 30 Закону № 3723-ХІІ визначено не окремий вид відповідальності державних службовців за порушення Присяги, а спеціальну підставу для припинення державної служби. Саме ж припинення державної служби відбувається у формі звільнення.

Отже, як порушення Присяги, так і дисциплінарне правопорушення може бути наслідком недотримання, порушення державним службовцем як правових, так і етичних (моральних) засад проходження публічної служби. Таким чином, припинення державної служби у зв'язку з порушенням Присяги та дисциплінарна відповідальність державних службовців може бути наслідком існування схожих фактичних підстав у разі вчинення державним службовцем достатньо близьких за характером одне до одного дисциплінарного або іншого правопорушення.

Припинення державної служби за порушення Присяги є найсуворішою санкцією відповідальності державного службовця, який вчинив діяння, несумісне з посадою. Тому рівень юридичних гарантій захисту прав зазначеної особи в процедурах вирішення питань застосування такої відповідальності повинен бути не меншим, ніж під час звільнення з митного органу за вчинення дисциплінарного правопорушення, з дотриманням строків притягнення до дисциплінарної відповідальності.

Ураховуючи викладене, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що правовий статус посадових осіб митної служби України, їх права та обов'язки визначаються Конституцією України, МК, а в частині, що ним не регулюється, — Законом № 3723-ХІІ. Тобто дисциплінарна відповідальність посадових осіб митної служби врегульована спеціальним законодавством, у тому числі й нормами Статуту. Норми Закону № 3723-ХІІ можуть застосовуватися щодо посадових осіб митної служби у тій частині, що не врегульована спеціальним митним законодавством, у тому числі й нормами Статуту, оскільки припинення державної служби на підставі пункту 6 частини першої статті 30 Закону № 3723-ХІІ є крайнім заходом відповідальності державного службовця за порушення службової дисципліни, який виходить за межі дисциплінарної відповідальності, тому неможливість застосування до посадової особи митної служби дисциплінарних стягнень аж до звільнення з митного органу повинно бути мотивованим. Розділом 4 Статуту визначено види дисциплінарних стягнень та порядок їх застосування, чітко врегульована процедура їх застосування, внаслідок чого забезпечується належний захист законних прав та інтересів працівників при вирішенні питань їх дисциплінарної відповідальності.

Передумовою звільнення державного службовця за вчинення дисциплінарного правопорушення, пов'язаного зі здійсненням службової діяльності, з підстав припинення державної служби за порушення Присяги, мають бути встановлені внаслідок ретельного службового розслідування, яке регулюється Інструкцією. При цьому необхідно враховувати, що у разі вчинення дисциплінарного правопорушення, наслідком якого може бути припинення державної служби за порушення Присяги або звільнення з митного органу є санкціями різних рівнів відповідальності, які не можуть застосовуватися як альтернативні. Звільнення за порушення присяги може мати місце лише тоді, коли державний службовець скоїв проступок проти інтересів служби, який суперечить покладеним на нього обов'язкам, підриває довіру до нього як носія влади, що призводить до приниження державного органу та унеможливорює подальше виконання ним своїх обов'язків. Державний службовець, який вчинив дисциплінарний проступок, не може бути звільнений за порушення Присяги, якщо цей проступок не можливо кваліфікувати як порушення Присяги.

(постанова Верховного Суду України від 21 травня 2013 року у справі № 21-403a12 доповідач Коротких О.А.; постанова Верховного Суду України від 4 червня 2013 року у справі № 21-167a13 доповідач Терлецький О.О.; постанова Верховного Суду України від 4 червня 2013 року у справі № 21-171a13 доповідач Терлецький О.О.).

220.040.000 Соціальний захист державних службовців

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статті 37 Закону України від 16 грудня 1993 року № 3723-ХІІ «Про державну службу» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 3723-ХІІ) щодо умов, необхідних для отримання грошової допомоги в розмірі 10 місячних посадових окладів.

У судових рішеннях від 4 травня 2011 року та 7 лютого 2012 року, наданих на підтвердження неоднакового застосування однієї й тієї самої норми матеріального права, Вищий адміністративний суд України виходив із наявності підстав для виплати грошової допомоги, передбаченої частиною тринадцятою статті 37 Закону № 3723-ХІІ, оскільки на час призначення позивачам у цих справах пенсії державного службовця вони набули права на достроковий вихід на пенсію.

У справі, що розглядається, суд касаційної інстанції погодився із висновком суду першої інстанції про відмову в задоволенні позову виходячи з того, що на час звільнення позивача на підставі пункту 2 статті 40 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП), зокрема за станом здоров'я, у ОСОБА_1 не виникло правової підстави для нарахування та виплати грошової допомоги у розмірі 10-ти посадових окладів, передбаченої статтею 37 Закону № 3723-ХІІ, оскільки вона не досягла встановленого законодавством пенсійного віку.

Така позиція Вищого адміністративного суду України ґрунтується на правильному застосуванні ним норм матеріального права та відповідає практиці Верховного Суду України з розгляду справ цієї категорії.

Так, Верховний Суд України вже висловив свою правову позицію щодо неоднакового застосування судом касаційної інстанції статті 37 Закону № 3723-ХІІ. Зокрема, у постанові від 18 вересня 2012 року № 21-211a12 він дійшов висновку, що необхідною умовою для отримання грошової допомоги в розмірі 10 місячних посадових окладів на підставі частини тринадцятої статті 37 згаданого вище Закону є наявність права на вихід на пенсію державного службовця на момент звільнення з роботи.

(постанова Верховного Суду України від 2 квітня 2013 року у справі № 21-86a13 доповідач Панталієнко П.В.; постанова Верховного Суду України від 11 червня 2013 року у справі № 21-182a13 доповідач Маринченко В.Л.).

2. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статті 22 Закону України від 20 грудня 1990 року № 565-ХІІ «Про міліцію» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 565-ХІІ), статті 12 Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (далі – Закон № 2262-ХІІ) та пункту 64 Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 1991 року № 114 (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Положення) щодо права на збереження пільг працівникам міліції, звільненими зі служби.

Порядок та умови проходження служби в міліції згідно з частиною першою статті 18 Закону № 565-ХІІ регламентуються Положенням про проходження служби особовим складом органів внутрішніх справ, затверджуваним Кабінетом Міністрів України.

У пункті 64 Положення закріплено перелік підстав для звільнення осіб середнього, старшого і вищого начальницького складу зі служби.

Частиною шостою статті 22 Закону № 565-XII визначено підстави, звільнення за якими передбачено право на збереження пільг, встановлених цим Законом, а саме: за віком, хворобою або вислугою років, які відповідають підпунктам «а», «б» пункту 64 Положення.

Таким чином, незалежно від наявності умов для призначення пенсії за вислугу років, перелік яких міститься у статті 12 Закону № 2262-XII, право на збереження установлених Законом № 565-XII пільг має лише працівник міліції, звільнений зі служби з підстав, визначених у статті 22 цього Закону, тобто за віком, хворобою або вислугою років.

(постанова Верховного Суду України від 23 квітня 2013 року у справі № 21-96а13 доповідач Кривенда О.В.).

240.000.000 Державне регулювання соціального страхування і соціального забезпечення

240.010.000 Загальні питання соціального страхування і соціального забезпечення

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень пунктів 7 та 10 Прикінцевих та Перехідних положень Закону України від 8 липня 2010 року № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (далі – Закон № 2464-VI) щодо строків стягнення заборгованості зі сплати внесків та сплати пені.

Частиною другою статті 52 Закону України від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» (далі – Закон № 1105-XIV), яка діяла до 1 січня 2011 року, було передбачено, що за прострочення сплати страхового внеску до Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України (далі – Фонд) зі страхувальника стягується пеня згідно із законом. З прийняттям і вступом у дію Закону № 2464-VI наведена вище норма матеріального права була скасована, а нарахування пені при несвоєчасному або неповному нарахуванні та перерахуванні страхових внесків не передбачено.

З 1 січня 2011 року на підставі постанови Фонду від 30 листопада 2010 року № 31 втратила чинність і Інструкція, відповідно до якої відділення виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України в м. Ровеньки Луганської області (далі – відділення Фонду) виявило порушення порядку сплати страхових внесків.

У той же час відповідно до абзацу п'ятого пункту 7 Прикінцевих та Перехідних положень Закону № 2464-VI стягнення заборгованості зі сплати страхових внесків за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування та сум штрафних санкцій, нарахованих та/або не сплачених у період до 1 січня 2011 року, в тому числі страхових внесків, строк сплати яких на 1 січня 2011 року не настав, здійснюється фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування відповідно до законодавства, що діяло на момент виникнення такої заборгованості або застосування штрафних санкцій. Погашення заборгованості з використанням коштів, що надходять у рахунок сплати єдиного внеску, забороняється.

На думку колегії суддів, заборгованість у зв'язку з несплатою страхових внесків, а відтак і пеня за весь період 2010 року, має бути стягнута і після 1 січня 2011 року, оскільки така заборгованість зі сплати внесків та пеня виникли в період дії частини другої статті 52 Закону № 1105-XIV. При цьому колегія суддів зазначає, що відповідно до рішення суду першої інстанції, з яким погодився і суд касаційної інстанції,

заборгованість зі сплати пені в сумі 1 538 072 грн 90 коп., нарахованої 1 червня 2011 року, виникла виключно за 2010 рік.

(постанова Верховного Суду України від 19 лютого 2013 року у справі № 21-432а12 доповідач Терлецький О.О.).

2. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статті 1 Закону України від 26 червня 1997 року № 400/97-ВР «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 400/97-ВР) та Порядку сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1998 року № 1740 (далі – Порядок) щодо пріоритетності застосування норм цього Закону у частині регулювання правовідносин зі сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій з відчуження легкових автомобілів.

Пунктом 7 статті 1 Закону № 400/97-ВР, якою визначено вичерпний перелік осіб – платників збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, передбачено, що платниками збору є юридичні та фізичні особи при відчуженні легкових автомобілів, крім легкових автомобілів, якими забезпечуються інваліди, та тих автомобілів, які переходять у власність спадкоємцям за законом.

Натомість, відповідно до пункту 12 Порядку платниками збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій з відчуження легкових автомобілів є підприємства, установи та організації всіх форм власності, а також фізичні особи, які набувають право власності на такі автомобілі, зокрема, шляхом їх купівлі, у тому числі у виробників або торгівельних організацій (крім випадків забезпечення автомобілями інвалідів згідно із законодавством).

Отже, на час виникнення спору положення Порядку суперечили вимогам Закону № 400/97-ВР у частині регулювання правовідносин зі сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій з відчуження легкових автомобілів.

Відповідно до частини четвертої статті 9 КАС у разі невідповідності нормативно-правового акта Конституції України, закону України, міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або іншому правовому акту суд застосовує правовий акт, який має вищу юридичну силу.

У роз'ясненні Пленуму Верховного Суду України, яке міститься в постанові від 1 листопада 1996 року № 9 (пункт 5), зазначено, що судам необхідно виходити з того, що нормативно-правові акти будь-якого державного чи іншого органу (акти Президента України, постанови Верховної Ради України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим чи рішення Ради міністрів Автономної Республіки Крим, акти органів місцевого самоврядування, накази та інструкції міністерств і відомств, накази керівників підприємств, установ та організацій тощо) підлягають оцінці на відповідність як Конституції, так і закону. Якщо при розгляді справи буде встановлено, що нормативно-правовий акт, який підлягав застосуванню, не відповідає чи суперечить законіві, суд зобов'язаний застосувати закон, який регулює ці правовідносини.

Враховуючи наведене та виходячи із загальних засад пріоритетності законів над підзаконними актами, при вирішенні цього спору пріоритетними є норми Закону № 400/97-ВР.

(постанова Верховного Суду України від 26 лютого 2013 року у справі № 21-29а13 доповідач Кривенда О.В.).

3. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статті 30 Закону України від 18 січня 2001 року № 2240-III «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та

витратами, зумовленими народженням та похованням» (далі – Закон № 2240-III) щодо обов'язковості сплати страхових внесків.

Відповідно до статті 22 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14 січня 1998 року № 16/98-ВР порядок здійснення платежів і резервування коштів, строки сплати внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування визначаються законами України з окремих видів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Законом України від 9 вересня 2004 року № 1994-IV «Про реструктуризацію заборгованості з виплат, передбачених статтею 57 Закону України «Про освіту» педагогічним, науково-педагогічним та іншим категоріям працівників навчальних закладів» (далі – Закон № 1994-IV) заборгованість із виплат педагогічним, науково-педагогічним та іншим категоріям працівників навчальних закладів, передбачених статтею 57 Закону України від 23 травня 1991 року № 1060-XII «Про освіту», які за змістом статті 21 Закону № 2240-III є базою нарахування страхових внесків, визнана кредиторською заборгованістю Державного бюджету України.

Механізм погашення такої заборгованості визначено Порядком погашення кредиторської заборгованості державного бюджету педагогічним і науково-педагогічним працівникам навчальних закладів та установ освіти з виплати надбавки за вислугу років та допомоги на оздоровлення при наданні щорічної відпустки, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2005 року № 934, згідно з пунктом 4 якого відрахування, передбачені законодавством, з виплат науково-педагогічним працівникам здійснюються в установленому порядку.

Порядок і строки сплати страхових внесків на час виникнення спірних відносин були встановлені статтею 23 Закону № 2240-III.

Відповідно до частини другої статті 27 цього Закону страхувальник зобов'язаний нараховувати і сплачувати страхові внески в установлені строки та в повному обсязі.

За правилами статті 30 Закону № 2240-III страхувальник-роботодавець несе відповідальність за несвоєчасність сплати та неповну сплату страхових внесків. У разі несвоєчасної сплати страхових внесків страхувальником або неповної їх сплати страхувальник сплачує суму донарахованих контролюючим органом страхових внесків (недоїмки), штраф та пеню.

За неповну сплату страхових внесків на страхувальника накладається штраф у розмірі прихованої (заниженої) суми заробітної плати, на яку відповідно до цього Закону нараховуються страхові внески, а в разі повторного порушення – у трикратному розмірі зазначеної суми. Не сплачені в строк страхові внески, пеня і штраф стягуються в доход Фонду зі страхувальника у безспірному порядку.

Таким чином, на час проведення відповідачем виплат науково-педагогічним працівникам Закон № 2240-III, як і жоден нормативно-правовий акт, не містив положень, які б звільняли його від обов'язку нарахування та сплати страхових внесків з таких виплат чи відповідальності за неповноту їх сплати. Підстав стверджувати про відсутність правопорушення у сфері господарювання, яке полягає в несплаті страхових внесків, немає.

(постанова Верховного Суду України від 16 квітня 2013 року у справі № 21-444a12 доповідач Тітов Ю.Г.).

4. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статей 13, 15 Закону України від 21 листопада 1992 року № 2811-XII «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» (далі – Закон № 2811-XII) зі змінами, внесеними Законом України від 28 грудня 2007 року № 107-VI «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (далі – Закон № 107-VI) та статті 43 Закону України від 18 січня 2001 року № 2240-III «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням» (у редакції, чинній на час

виникнення спірних відносин; далі – Закон № 2240-III) стосовно пріоритетності застосування вказаних законів до відносин щодо виплати допомоги особі, яка застрахована у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Статтею 46 Конституції України громадянам гарантовано право на соціальний захист, що включає, зокрема, право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створення мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними. Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

До 1 січня 2008 року – дати набрання чинності Законом № 107-VI – правовідносини щодо виплати допомоги регулювалися Законом № 2811-XII, дія якого поширювалася на осіб, не застрахованих у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування (стаття 13), та Законом № 2240-III, який поширював свою дію на застрахованих у зазначеній системі осіб. Розмір допомоги також визначався цими законами. Зокрема, статтею 43 Закону № 2240-III було передбачено, що допомога надається застрахованій особі у розмірі, що встановлюється правлінням Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності (далі – Фонд), але не менше розміру прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Пунктами 23, 25 розділу II Закону № 107-VI були внесені відповідні зміни до Закону № 2811-XII та Закону № 2240-III. Зокрема, згідно зі змінами, внесеними до статті 13 Закону № 2811-XII, його дію поширено на застрахованих осіб, водночас із Закону № 2240-III було виключено статті 40–44.

Пункт 2 розділу III Закону № 107-VI передбачав, що розділ II цього Закону діє до 31 грудня 2008 року.

Конституційний Суд України Рішенням від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008 визнав неконституційними низку положень Закону № 107-VI, у тому числі й пункт 25 розділу II зазначеного Закону щодо виключення статей 40–44 Закону № 2240-III.

Отже, з часу проголошення Конституційним Судом України Рішення № 10-рп/2008 положення статей 40–44 Закону № 2240-III відновили свою дію.

Колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що з 22 травня 2008 року на відносини щодо виплати допомоги особі, яка застрахована у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, поширюються норми спеціального закону, яким є Закон № 2240-III, відповідно до статті 43 якого допомога надається застрахованій особі у розмірі, що встановлюється правлінням Фонду, але не менше розміру прожиткового мінімуму, встановленого законом.

(постанова Верховного Суду України від 11 червня 2013 року у справі № 21-168a13 доповідач Тітов Ю.Г.).

240.080.000 Пенсійне забезпечення

240.080.030 Обчислення і призначення пенсій. Перерахунок пенсій

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень постанови Кабінету Міністрів України від 9 березня 2006 року № 268 "Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів" (далі – постанова № 268), Указу Президента України від 23 лютого 2002 року № 173 «Про посилення соціального захисту військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ» (далі – Указ № 173) та Указу Президента України від 5 травня 2003 року № 389 «Про надбавки військовослужбовцям Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Адміністрації Державної прикордонної служби

України та Управління державної охорони України за безперервну службу» (далі – Указ № 389) щодо перерахунку грошового забезпечення працівникам військових прокуратур.

Відповідно до пункту 5 постанови № 268 грошове забезпечення військовослужбовців, які проходять службу в органах прокуратури на прокурорсько-слідчих посадах, та військовослужбовців, осіб начальницького складу, відряджених до органів державної влади та місцевого самоврядування, складається з посадового окладу, інших виплат, установлених цією постановою, а також окладу за військовим званням та надбавки за вислугу років, установлених у розмірі і порядку, що визначаються законодавством для військовослужбовців. На зазначених осіб не поширюється дія постанови Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2001 року № 104 «Про порядок і норми грошового та матеріального забезпечення військовослужбовців Збройних Сил, інших військових формувань, осіб начальницького складу органів внутрішніх справ, органів і установ виконання покарань, відряджених до органів виконавчої влади та інших цивільних установ».

Для обчислення розміру складових грошового забезпечення замість надбавки за ранг застосовується розмір окладу за військовим званням.

Згідно з пунктом 15 постанови № 268 умови оплати праці, затверджені цією постановою, застосовуються з 1 січня 2006 року, а для працівників, окремі умови оплати праці яких визначені указами Президента України, – з 1 квітня після визнання такими, що втратили чинність, цих Указів.

Таким чином, суди апеляційної та касаційної інстанцій обґрунтовано дійшли висновку, що постановою № 268 встановлені нові умови оплати праці працівників прокуратури та нові розміри посадових окладів, у зв'язку з чим не допускається перерахунок грошового забезпечення з урахуванням нових розмірів посадових окладів та зі збереженням раніше виплачуваних видів грошового забезпечення, які з 1 квітня 2006 року не застосовуються до осіб офіцерського складу військових прокуратур.

За таких обставин касаційний суд дав правильну оцінку й тому факту, що постановою № 268 не передбачено з 1 квітня 2006 року виплати працівникам прокуратури щомісячних додаткових видів грошового забезпечення, встановлених указами № 173 та № 389, а застосування нової структури грошового забезпечення військових прокурорів узгоджується з частиною другою статті 461 Закону України від 5 листопада 1991 року № 1789-ХІІ «Про прокуратуру», згідно з якою на них поширюються всі види забезпечення, встановлені законодавством для офіцерського складу Збройних Сил України (відповідно до пункту 5 постанови № 268 – окладу за військовим званням та надбавки за вислугу років). Виплати, встановлені указами № 173 та № 389, стосувалися лише військовослужбовців Збройних Сил України і не застосовувалися щодо працівників військових прокуратур після 1 квітня 2006 року.

(постанова Верховного Суду України від 12 лютого 2013 року у справі № 21-418a12 доповідач Гусак М.Б.; постанова Верховного Суду України від 16 квітня 2013 року у справі № 21-79a13 доповідач Маринченко В.Л.; постанова Верховного Суду України від 4 червня 2013 року у справі № 21-161a13 доповідач Прокопенко О.Б.).

2. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статті 63 Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі — Закон № 2262-ХІІ), постанови Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2007 року № 1294 «Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб» (далі — постанова КМУ № 1294) та наказів Міністерства оборони України (далі — МО) від 5 листопада 2010 року № 576 «Про внесення змін до наказу Міністерства оборони України від 22 липня 2010 року № 380 «Про бюджетну політику Міністерства оборони України на 2010 рік» (далі — наказ № 576) і від 28 січня 2011

року № 50 «Про бюджетну політику Міністерства оборони України на 2011 рік» (далі — наказ № 50) щодо врахування премій для обчислення нового розміру пенсій.

Відповідно до частини третьої статті 63 Закону № 2262-XII усі призначені за цим Законом пенсії підлягають перерахунку у зв'язку зі зміною розміру хоча б одного з видів грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію згідно з цим Законом, або у зв'язку із введенням для зазначених категорій осіб нових щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій, встановлених законодавством. Перерахунок пенсій здійснюється на момент виникнення права на перерахунок пенсії і провадиться у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, у строки, передбачені частиною другою статті 51 цього Закону.

Постановою КМУ № 1294 МО дозволено здійснювати преміювання військовослужбовців (крім військовослужбовців строкової служби), осіб рядового і начальницького складу відповідно до їх особистого вкладу в загальний результат служби в межах фонду преміювання, утвореного в розмірі на менше 10 % посадових окладів та економії фонду грошового забезпечення.

На виконання зазначеної постанови МО наказами №№ 576 і 50 встановило розміри премії військовослужбовцям у межах видатків, передбачених для їх грошового забезпечення у 2010 та 2011 роках відповідно.

Аналіз наведених норм свідчить про те, що премія, яку позивач просив врахувати для обчислення нового розміру пенсії, має тимчасовий характер. Виплата такої премії дозволена за наявності підстав тільки в межах видатків, передбачених у кошторисі МО для грошового забезпечення військовослужбовців у 2010 та 2011 роках відповідно.

(постанова Верховного Суду України від 26 лютого 2013 року у справі № 21-5a13 доповідач Коротких О.А.; постанова Верховного Суду України від 18 червня 2013 року у справі № 21-165a13 доповідач Маринченко В.Л.).

3. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статей 40 і 42 Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (далі – Закон № 1058-IV) щодо перерахунку пенсій.

Відповідно до частини четвертої статті 42 Закону № 1058-IV (в редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) у разі якщо застрахована особа після призначення пенсії продовжувала працювати, провадиться перерахунок пенсії з урахуванням страхового стажу після призначення пенсії.

Кожний наступний перерахунок пенсії провадиться не раніш як через два роки після попереднього перерахунку з урахуванням страхового стажу після призначення пенсії.

Перерахунок пенсії здійснюється із заробітної плати (доходу), з якої була обчислена пенсія, або за періоди страхового стажу, зазначені в частині першій статті 40 цього Закону.

Аналіз частини четвертої статті 42 Закону № 1058-IV свідчить, що цією нормою встановлено можливість перерахунку пенсії застрахованій особі, яка продовжувала працювати, з урахуванням додатково набутого нею страхового стажу.

Такий перерахунок, на вибір пенсіонера, може здійснюватись або лише з урахуванням додатково набутого страхового стажу за умови перерахунку пенсії із заробітної плати (доходу), з якої ця пенсія була обчислена, або з урахуванням як зазначеного стажу, так і заробітної плати, яку пенсіонер отримував уже після призначення пенсії.

За змістом частини другої статті 40 та частини четвертої статті 42 Закону № 1058-IV передбачений у формулі визначення заробітної плати для обчислення пенсії ($Z_p = Z_c \times (C_k : K)$) показник середньої заробітної плати працівників, зайнятих у галузях економіки України, за календарний рік, що передує року звернення за призначенням пенсії (Z_c), який використовується при призначенні пенсії, є величиною незмінною і не

підлягає коригуванню при перерахунку пенсії з урахуванням страхового стажу, набутого після її призначення.

З огляду на викладене під час здійснення такого перерахунку у формулі визначення заробітної плати для обчислення пенсії можуть змінюватися лише показники суми коефіцієнтів заробітної плати за кожний місяць (Ск) та кількості місяців страхового стажу, за які розраховано коефіцієнти заробітної плати застрахованої особи (К).

(постанова Верховного Суду України від 5 березня 2013 року у справі № 21-22a13 доповідач Кривенда О.В.; постанова Верховного Суду України від 12 березня 2013 року у справі № 21-50a13 доповідач Кривенда О.В.; постанова Верховного Суду України від 19 березня 2013 року у справі № 21-67a13 доповідач Гусак М.Б.; постанова Верховного Суду України від 26 березня 2013 року у справі № 21-57a13 доповідач Кривенда О.В.; постанова Верховного Суду України від 28 травня 2013 року у справі № 21-143a13 доповідач Прокопенко О.Б.).

240.080.050 Пенсії по інвалідності

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статей 21, 24 Закону України від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 1105-XIV), пункту 7 Порядку відшкодування Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України Пенсійному фонду України витрат, пов'язаних з виплатою пенсій по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання та пенсій у зв'язку із втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, затвердженого постановою правління ПФУ та правління Фонду від 4 березня 2003 року № 5-4/4 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 16 травня 2003 року за № 376/7697; далі – Порядок) щодо порядку відшкодування витрат, пов'язаних із виплатою та доставкою пенсій по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві.

Статтею 1 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14 січня 1998 року № 16/98-ВР (далі – Основи) встановлено, що загальнообов'язкове державне соціальне страхування – це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом.

Залежно від страхового випадку є такі види загальнообов'язкового державного соціального страхування: пенсійне страхування; страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням; медичне страхування; страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності; страхування на випадок безробіття. Відносини, що виникають за зазначеними у частині першій цієї статті видами загальнообов'язкового державного соціального страхування, регулюються окремими законами, прийнятими відповідно до цих Основ (стаття 4 Основ у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин).

Відповідно до пункту 4 статті 25 Основ за страхуванням від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання надаються такі види соціальних послуг і матеріального забезпечення: профілактичні заходи по запобіганню нещасним випадкам на виробництві та професійним захворюванням; відновлення здоров'я та працездатності

потерпілого; допомога по тимчасовій непрацездатності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання; відшкодування збитків, заподіяних працівникові каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним своїх трудових обов'язків; пенсія по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання; пенсія у зв'язку із втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання; допомога на поховання осіб, які померли внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання.

Ураховуючи те, що пенсія по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання є наслідком страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, належним страховиком, тим, хто має надавати застрахованій особі матеріальну допомогу чи соціальні послуги, відповідно до статті 25 Основ є Фонд, що також передбачено статтею 21 Закону № 1105-XIV, яка визначає перелік соціальних послуг та виплат, які здійснюються та відшкодовуються Фондом.

Згідно з частиною четвертою статті 26 Основ якщо після призначення застрахованій особі матеріальної допомоги чи надання соціальних послуг між страховиками виник спір щодо понесених витрат, виплата здійснюється страховиком, до якого звернулася застрахована особа. При цьому неналежний страховик має право звернутися до належного страховика щодо відшкодування понесених ним витрат.

Аналогічне правило закріплене частиною другою статті 24 Закону № 1105-XIV, відповідно до пункту 5 якої якщо після призначення застрахованій особі матеріальної допомоги чи надання соціальних послуг між Фондом і страховиками з інших видів соціального страхування виникають спори щодо понесених витрат, виплата здійснюється страховиком, до якого звернувся застрахований. При цьому страховик, до якого звернувся застрахований, має право звернутися до відповідного страховика з інших видів соціального страхування щодо відшкодування понесених ним витрат.

Таким чином, витрати, понесені органами ПФУ у зв'язку із виплатою та доставкою пенсій по інвалідності від трудового каліцтва (у тому числі й пенсій особам, які стали інвалідами від нещасного випадку на виробництві на території колишніх республік СРСР), підлягають відшкодуванню за рахунок Фонду як належного страховика від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. Такий висновок щодо застосування норм матеріального права міститься у постановках Верховного Суду України від 20 березня 2007 року № 21-1087во06 та від 12 червня 2012 року № 21-165а12.

Пункт 7 Порядку, якому, на думку заявника, суперечать вимоги управління ПФУ про відшкодування витрат, не врегульовує спірні відносини, які виникли у цій справі, оскільки встановлене ним правило та механізм взаєморозрахунків на централізованому рівні між Фондом та ПФУ розраховані на відсутність спору та реалізуються за наслідками попередньо здійснених згідно з пунктами 5, 6 Порядку звірок витрат за особовими справами потерпілих, складання актів таких звірок, узгодження й подання відповідних довідок.

Статтею 16 Закону № 1105-XIV визначено, що безпосереднє управління Фондом здійснюють його правління та виконавча дирекція. За змістом статті 18 зазначеного Закону виконавча дирекція Фонду є постійно діючим виконавчим органом правління Фонду, проводить свою діяльність від імені Фонду у межах та в порядку, що визначаються його статутом і Положенням про виконавчу дирекцію Фонду соціального страхування від нещасних випадків, організовує та забезпечує виконання рішень правління Фонду, робочими органами виконавчої дирекції Фонду є, зокрема, її відділення в районах і містах обласного значення. Робочі органи виконавчої дирекції Фонду є юридичними особами, мають самостійні кошториси, печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням.

Згідно з пунктом 15 Положення про Пенсійний фонд України, затвердженого Указом Президента України від 1 березня 2001 року № 121/2001 (чинного на час виникнення спірних відносин) ПФУ здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку головні управління ПФУ в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві, Севастополі, та управління ПФУ в районах, містах і районах у містах.

З огляду на викладене вимоги управління ПФУ про відшкодування відділенням Фонду витрат, пов'язаних із виплатою та доставкою пенсій по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві, відповідають змісту його прав як робочого органу ПФУ щодо відшкодування понесених ним витрат та узгоджуються із компетенцією виконавчої дирекції Фонду, основними завданнями якої згідно з Положенням про виконавчу дирекцію Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, затвердженим постановою правління Фонду від 20 квітня 2001 року № 15, крім іншого, визначено виконання завдань та основних принципів страхування від нещасного випадку, фінансування страхових виплат, а до повноважень у сфері здійснення процедури страхування та координації страхової діяльності віднесено, зокрема, співпрацю з фондами з інших видів соціального страхування щодо відшкодування витрат, понесених ними у зв'язку з матеріальним забезпеченням потерпілих внаслідок нещасного випадку на виробництві, та представництво інтересів страховика в органах державної виконавчої влади, органах місцевого самоврядування і судах.

(постанова Верховного Суду України від 21 травня 2013 року у справі № 21-129a13 доповідач Маринченко В.Л.; постанова Верховного Суду України від 4 червня 2013 року у справі № 21-150a13 доповідач Прокопенко О.Б.)

240.080.110 Пенсії військовослужбовцям та особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та членам їхніх сімей

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статті 63 Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 2262-ХІІ) та наказу Міністра оборони України від 28 липня 2009 року № 377 «Про затвердження схем розмірів посадових окладів військовослужбовців військових навчальних закладів (військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів України) і наукових установ Збройних Сил України» (далі – наказ № 377) щодо підстав для перерахунку пенсій.

Касаційний суд, залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій про часткове задоволення позову, виходив із того, що Порядком проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2008 року № 45 (далі – Порядок), визначено лише один орган – Кабінет Міністрів України, рішення якого про зміну розміру хоча б одного з видів грошового забезпечення для відповідних категорій військовослужбовців є належною підставою для перерахунку пенсій. Рішення інших органів (у тому числі й накази Міністра оборони України) не можуть братися до уваги управліннями ПФУ як підстава для перерахунку, оскільки є чіткий порядок, який визначає процедуру перерахунку пенсії та належні для цього підстави.

Відповідно до частини третьої статті 63 Закону № 2262-ХІІ усі призначені за цим Законом пенсії підлягають перерахунку у зв'язку зі зміною розміру хоча б одного з видів грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за цим Законом, або у зв'язку із введенням для зазначених категорій осіб нових щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій у розмірах, встановлених законодавством. Перерахунок пенсій здійснюється на момент виникнення права на перерахунок пенсій і провадиться у строки, встановлені частиною другою статті 51 цього Закону.

У рішеннях Вищого адміністративного суду України, які додані як приклад неоднакового застосування норм матеріального права, зазначено, що згідно з наказом № 377 затверджені схеми посадових окладів за основними типовими посадами керуючого та наукового складу офіцерів військово-навчальних закладів та наукових установ Збройних Сил

України. Цей наказ зареєстровано у Міністерстві юстиції України 18 серпня 2008 року за № 761/15452, він має юридичну силу.

У рішенні Вищого адміністративного суду України, яке переглядається, зазначено, що Порядком визначено лише один орган – Кабінет Міністрів України, рішення якого про зміну розміру хоча б одного з видів грошового забезпечення для відповідних категорій військовослужбовців є належною підставою для перерахунку пенсій.

Зважаючи на те, що частина третя статті 63 Закону № 2262-ХІІ не вказує на рішення суб'єкта владних повноважень про зміну видів грошового забезпечення військовослужбовців як на підставу для перерахунку пенсії, а пов'язує її перерахунок лише з фактичною зміною видів грошового забезпечення, рішення касаційного суду у цій справі не відповідає вимогам закону.

Окрім того, відповідно до пункту 1 Порядку перерахунок раніше призначених відповідно до Закону № 2262-ХІІ пенсій проводиться у разі прийняття рішення Кабінетом Міністрів України про зміну розміру хоча б одного з видів грошового забезпечення для відповідних категорій військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за Законом, або у зв'язку із введенням для них нових щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій у розмірах, установлених законодавством

Пунктом 5 постанови Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2007 року № 1294 «Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – постанова № 1294) передбачено, що керівникам державних органів у межах асигнувань, що виділяються на їх утримання надано право установлювати посадові оклади військовослужбовцям (крім військовослужбовців строкової військової служби), особам рядового і начальницького складу, посади яких не передбачені цією постановою у відповідних випадках.

Враховуючи наведене та беручи до уваги те, що Кабінет Міністрів України делегував своє право керівникам державних органів, у тому числі й Міністру оборони України, визначати розміри посадових окладів, то наказ останнього є підставою для перерахунку пенсії, оскільки змінює розмір однієї зі складових грошового забезпечення цих осіб.

(постанова Верховного Суду України від 15 січня 2013 року у справі № 21-201а12 доповідач Коротких О.А.; постанова Верховного Суду України від 16 січня 2013 року у справі № 21-416а12 доповідач Панталієнко П.В.).

2. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статті 43 Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (далі – Закон № 2262-ХІІ) у редакції Закону України від 4 квітня 2006 року № 3591-ІV «Про внесення змін до деяких законів України з питань пенсійного забезпечення та соціального захисту військовослужбовців» (далі – Закон № 3591-ІV) щодо пенсійного забезпечення військовослужбовців.

У рішеннях, наданих ГУ ПФУ на підтвердження неоднакового застосування судом касаційної інстанції норм матеріального права, Вищий адміністративний суд України послався на те, що постанова № 393 не суперечить положенням статті 43 Закону № 3591-ІV, оскільки лише роз'яснює, як саме обраховуються середньомісячна сума щомісячних додаткових видів грошового забезпечення та премії за останньою штатною посадою перед звільненням. Частиною третьою статті 43 Закону № 3591-ІV не передбачено, що розмір грошового забезпечення за останньою штатною посадою перед звільненням має визначатися за останній місяць чи будь який інший термін. Тому пунктом 7 постанови № 393 конкретизовано, як саме визначається розмір грошового забезпечення за останньою штатною посадою перед звільненням.

У справі, що розглядається, суд касаційної інстанції, залишаючи в силі рішення місцевого суду, виходив із того, що після прийняття Конституційним Судом України

Рішення від 22 травня 2008 року № 10-рп\2008, яким визнано такими, що не відповідають Конституції України положення пункту 29 розділу II Закону України від 28 грудня 2007 року «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (тобто, на 31 грудня 2008 року – дату звільнення позивача зі служби), діяла редакція частини третьої статті 43 Закону № 2262-XII у редакції Закону № 3591-IV, відповідно до якої пенсійне забезпечення військовослужбовців має здійснюватися виходячи з розміру грошового забезпечення за останньою штатною посадою перед звільненням. За таких обставин обчислення ОСОБА_1 пенсії з грошового забезпечення з урахуванням щомісячних додаткових видів грошового забезпечення та премій за 24 останні календарні місяці перед звільненням не відповідало вимогам чинного на час призначення пенсії ОСОБА_1 законодавства України.

(постанова Верховного Суду України від 12 лютого 2013 року у справі № 21-445a12 доповідач Коротких О.О.).

3. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статті 65 Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 2262-XII) щодо відповідальності за порушення законодавства про пенсійне забезпечення.

Статтею 65 Закону № 2262-XII передбачено, що особи, винні в порушенні законодавства про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб, зазначених у цьому Законі, а також у несвоєчасному оформленні або поданні документів для призначення пенсії, у видачі для оформлення пенсій недостовірних даних і документів, несуть цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законом.

Зазначена норма закону є бланкетною, оскільки наводить загальний перелік можливих порушень законодавства про пенсійне забезпечення та містить посилання на інші закони, якими встановлено цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність. Тобто цією нормою закріплено саму можливість відповідальності, для притягнення до якої слід застосовувати інші нормативні акти.

Таким чином, при вирішенні питання про притягнення до відповідальності за порушення законодавства про пенсійне забезпечення відповідно до статті 65 Закону № 2262-XII має бути визначено вид відповідальності, яку мають нести винні особи, із зазначенням конкретної норми права, якою вона встановлена.

(постанова Верховного Суду України від 14 березня 2013 року у справі № 21-15a13 доповідач Кривенда О.В.; постанова Верховного Суду України від 14 березня 2013 року № 21- 37a13 доповідач Кривенко В.В.).

Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень Указу Президента України від 24 квітня 2003 року № 370/2003 “Про надбавки військовослужбовцям Служби безпеки України та працівникам органів внутрішніх справ України за безперервну службу” (Указом Президента України від 12 липня 2003 року № 595/2003 його дія поширена на осіб начальницького складу податкової міліції; далі – Указ № 370/2003) щодо врахування надбавки за безперервну службу в органах безпеки і органах внутрішніх справ при нарахуванні пенсії.

Відповідно до статті 1 Указу № 370/2003 Голові Служби безпеки України та Міністрові внутрішніх справ України надано право встановлювати відповідно військовослужбовцям Служби безпеки України і працівникам органів внутрішніх справ України щомісячні надбавки за безперервну службу в органах безпеки і органах внутрішніх справ у відсотках до грошового забезпечення, які мають високі результати у службовій діяльності, залежно від стажу служби в таких розмірах: понад 5 років – до 10; понад 10 років – до 30; понад 15 років – до 50; понад 20 років – до 70; понад 25 років – до 90 відсотків.

Виходячи положень цієї норми спірна надбавка має не загальнообов'язковий, а індивідуальний характер, оскільки є правом керівника та встановлюється за певних умов, а саме: за наявності необхідного стажу безперервної служби та за високі результати у службовій діяльності. Отже, вказана надбавка належить до додаткових видів грошового забезпечення і має враховуватися при нарахуванні пенсії військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, які отримували її під час проходження служби і були звільнені зі служби після її запровадження.

(постанова Верховного Суду України від 28 березня 2013 року у справі № 21-433а12 доповідач Тітов Ю.Г.).

4. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень пункту 2 Прикінцевих положень Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (далі – Закон № 1058-IV) та статей 13, 14 Закону України від 5 листопад 1991 року № 1788-XII «Про пенсійне забезпечення» (далі – Закон № 1788-XII) щодо витрат на виплату та доставку пенсій, призначених працівникам воєнізованого загону.

За змістом пункту 2 Прикінцевих положень Закону № 1058-IV пенсійне забезпечення застрахованих осіб, які працювали або працюють на підземних роботах, роботах з особливо шкідливими й важкими умовами праці за списком № 1 та на інших роботах із шкідливими і важкими умовами праці за списком № 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників, затверджених Кабінетом Міністрів України, та за результатами атестації робочих місць, на посадах, що дають право на призначення пенсії за віком на пільгових умовах або за вислугу років, які відповідно до законодавства, що діяло раніше, мали право на пенсію на пільгових умовах або за вислугу років, здійснюється згідно з окремим законодавчим актом через професійні та корпоративні фонди. До запровадження пенсійного забезпечення через зазначені фонди особам, вказаним в абзаці першому цього пункту, пенсії призначаються за нормами Закону № 1058-IV в разі досягнення пенсійного віку та наявності трудового стажу, передбаченого Законом № 1788-XII. У цьому випадку розміри пенсій визначаються відповідно до статті 27 та з урахуванням норм статті 28 Закону № 1058-IV. При цьому зберігається порядок покриття витрат на виплату і доставку цих пенсій, що діяв до набрання чинності цим Законом.

Відповідно до абзацу четвертого підпункту 1 зазначеного пункту підприємства та організації з коштів, призначених на оплату праці, вносять до Пенсійного фонду України (далі – ПФУ) плату, що покриває фактичні витрати на виплату і доставку пенсій особам, які були зайняті повний робочий день на підземних роботах, на роботах з особливо шкідливими й важкими умовами праці за списком № 1 виробництв, робіт, професій, посад і показників, затверджених Кабінетом Міністрів України, крім тих, що були безпосередньо зайняті повний робочий день на підземних роботах (включаючи особовий склад гірничорядувальних частин) з видобутку вугілля, сланцю, руди та інших корисних копалин, на будівництві шахт та рудників за списком робіт і професій, затвердженим Кабінетом Міністрів України, починаючи з дня набрання чинності цим Законом, у розмірі 20 відсотків з наступним збільшенням її щороку на 10 відсотків до 100-відсоткового розміру відшкодування фактичних витрат на виплату і доставку цих пенсій до набуття права на пенсію за віком відповідно до цього Закону.

В абзаці п'ятому цього ж підпункту зазначено, що виплата пенсій особам, які були безпосередньо зайняті повний робочий день на підземних роботах (включаючи особовий склад гірничорядувальних частин) з видобутку вугілля, сланцю, руди та інших корисних копалин, на будівництві шахт та рудників, за списком робіт і професій, затвердженим Кабінетом Міністрів України, та особам, пенсії яким призначені відповідно до пунктів «в»–«е» та «ж» статті 13 Закону № 1788-XII, здійснюється до 1 січня 2005 року за рахунок коштів ПФУ, а з 1 січня 2005 року – за рахунок коштів Державного бюджету України до досягнення пенсійного віку, передбаченого статтею 26 цього Закону.

Аналіз наведених положень дає підстави для висновку про те, що витрати на виплату та доставку пенсій особам, які були зайняті на роботах за списком № 1, покриваються підприємствами та організаціями.

Винятком із цього правила є лише порядок покриття витрат на виплату та доставку пенсій особам, що були безпосередньо зайняті повний робочий день на підземних роботах (включаючи особовий склад гірничорятувальних частин) з видобутку вугілля, сланцю, руди та інших корисних копалин, на будівництві шахт та рудників за списком робіт і професій, затвердженим Кабінетом Міністрів України. Оскільки за змістом абзацу п'ятого підпункту 1 пункту 2 Прикінцевих положень Закону № 1058-IV виплата пенсій таким особам здійснюється до 1 січня 2005 року за рахунок коштів ПФУ, а з 1 січня 2005 року – за рахунок коштів Державного бюджету України до досягнення пенсійного віку, передбаченого статтею 26 цього Закону, то і витрати на виплату та доставку пільгових пенсій покриваються за рахунок ПФУ та Державного бюджету України відповідно.

Однак специфіка такого порядку полягає в особливостях пенсійного забезпечення зазначених осіб.

Так, зі змісту статті 14 Закону № 1788-XII убачається, що працівники, безпосередньо зайняті повний робочий день на підземних і відкритих гірничих роботах (включаючи особовий склад гірничорятувальних частин) з видобутку вугілля, сланцю, руди та інших корисних копалин, на будівництві шахт і рудників та в металургії, мають право на пенсію незалежно від віку, якщо вони були зайняті на цих роботах не менше 25 років.

Таким чином, аналіз положень пункту 2 Прикінцевих положень Закону № 1058-IV у контексті положень статті 14 Закону № 1788-XII дає підстави для висновку про те, що порядок, за якого витрати на доставку пільгових пенсій покриваються до 1 січня 2005 року за рахунок коштів ПФУ, а з 1 січня 2005 року – за рахунок коштів Державного бюджету України, стосується лише витрат на виплату та доставку пенсій, призначених особам за умов, передбачених статтею 14 Закону № 1788-XII.

Оскільки спір у цій справі стосується стягнення заборгованості з відшкодування фактичних витрат на виплату та доставку пенсій, призначених працівникам воєнізованого загону відповідно до пункту «а» частини першої статті 13 Закону № 1788-XII (за списком № 1), то висновок суду касаційної інстанції про відсутність обов'язку відповідача щодо покриття таких витрат не узгоджується з наведеними вимогами законодавства.

(постанова Верховного Суду України від 23 квітня 2013 року у справі № 21-113а13 доповідач Кривенда О.В.).

240.090.000 Фінансування державного соціального страхування

240.090.010 Фонд соціального страхування України

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень абзацу шостого пункту 7 Прикінцевих та перехідних положень Закону України від 8 липня 2010 року № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (далі – Закон № 2464-VI) та статті 30 Закону України від 18 січня 2001 року № 2240-III «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням» (далі – Закон № 2240-III) стосовно здійснення Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності (далі – Фонд) контрольних функцій щодо правильності нарахування, своєчасності та сплати страхових внесків і застосування фінансових санкцій.

Частиною першою статті 30 Закону № 2240-III в редакції, яка діяла до 1 січня 2011 року, було передбачено сплату штрафу та пені у разі несвоєчасної сплати страхових внесків страхувальником або неповної їх сплати.

Із набранням чинності з 1 січня 2011 року Законом № 2464-VI наведена вище норма матеріального права була викладена в новій редакції, яка встановлювала іншу відповідальність страхувальника.

У той же час відповідно до абзацу п'ятого пункту 7 Прикінцевих та перехідних положень Закону № 2464-VI стягнення заборгованості зі сплати страхових внесків за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування та сум штрафних санкцій, нарахованих та/або не сплачених у період до 1 січня 2011 року, в тому числі страхових внесків, строк сплати яких на 1 січня 2011 року не настав, здійснюється фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування відповідно до законодавства, що діяло на момент виникнення такої заборгованості або застосування штрафних санкцій. Погашення заборгованості з використанням коштів, що надходять у рахунок сплати єдиного внеску, забороняється.

Крім цього, абзацом шостим цього ж пункту передбачено, що на період до повного стягнення зазначеної вище заборгованості за фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування зберігаються повноваження щодо контролю за правильністю нарахування, своєчасністю сплати страхових внесків, застосування фінансових санкцій, якими вони були наділені до набрання чинності цим Законом.

У справі, що розглядається, суди встановили, що заборгованість у державного підприємства «Донецька вугільна енергетична компанія» перед відповідачем виникла до 1 січня 2011 року.

Таким чином, виходячи з аналізу наведених норм матеріального права, на думку колегії суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України, оскільки заборгованість зі сплати страхових внесків та сум штрафних санкцій виникла до 1 січня 2011 року, в період дії відповідної редакції статті 30 Закону № 2240-III, то відділення Фонду має право здійснювати контрольні функції щодо правильності нарахування, своєчасності та сплати страхових внесків і застосовувати фінансові санкції згідно із законодавством, що діяло на момент виникнення такої заборгованості, або застосовувати штрафні санкції також і після цієї дати.

(постанова Верховного Суду України від 23 квітня 2013 року у справі № 21-116а13 доповідач Панталієнко П.В.).

240.100.000 Виплати по державному соціальному страхуванню

240.100.020 Допомога сім'ям з дітьми

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статті 43 Закону України від 18 січня 2001 року № 2240-III «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням» (далі – Закон № 2240-III) щодо порядку виплати допомоги по догляду за дитиною та її розміру.

До 1 січня 2008 року – дати набрання чинності Законом України від 28 грудня 2007 року № 107-VI «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (далі – Закон № 107-VI) – відносини щодо виплати допомоги регулювалися Законом України від 21 листопада 1992 року № 2811-XII «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» (далі – Закон № 2811-XII), дія якого поширювалася на осіб, не застрахованих у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування (стаття 13), та Законом № 2240-III, який поширював свою дію на застрахованих у зазначеній системі осіб. Розмір допомоги також визначався цими законами. Зокрема, статтею 43 Закону № 2240-III було передбачено, що допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку надається застрахованій особі у розмірі, що встановлюється правлінням Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, але не менше розміру прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Пунктами 23, 25 розділу II Закону № 107-VI були внесені відповідні зміни до Закону № 2811-XII та Закону № 2240-III. Зокрема, змінами до статті 13 Закону № 2811-XII його дію поширено на застрахованих осіб, а із Закону № 2240-III було виключено статті 40–44.

Конституційний Суд України Рішенням від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008 визнав неконституційними низку положень Закону № 107-VI, в тому числі й пункт 25 розділу II Закону № 107-VI щодо виключення статей 40–44 Закону № 2240-III.

Пунктом 2 розділу III Закону № 107-VI було передбачено, що розділ II цього Закону діє до 31 грудня 2008 року.

Таким чином, з дня ухвалення Конституційним Судом України Рішення № 10-рп/2008 відновили свою дію вищезазначені положення Закону № 2240-III.

Оскільки у справі, що розглядається, суд першої інстанції встановив, що спір виник щодо виплати допомоги з червня по вересень 2008 року особі, яка застрахована у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, то за таких обставин колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що на відносини щодо виплати допомоги такій особі у зазначеному періоді поширювалися норми спеціального Закону (яким є Закон № 2240-III), відповідно до статті 43 якого допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку надається застрахованій особі у розмірі, що встановлюється правлінням Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, але не менше розміру прожиткового мінімуму, встановленого законом.

(постанова Верховного Суду України від 18 червня 2013 року у справі № 21-209a13 доповідач Гусак М.Б.).

240.110.000 Пільги, компенсації, гарантії окремих категорій громадян

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень Закону України від 22 жовтня 1993 № 3551-XII «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 3551-XII), Закону України від 26 грудня 2008 року № 835-VI «Про Державний бюджет України на 2009 рік» (далі – Закон № 835-VI) та постанови Кабінету Міністрів України від 18 березня 2009 року № 211 «Про розміри разової грошової допомоги, що виплачується в 2009 році відповідно до Законів України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та «Про жертви нацистських переслідувань» (далі – постанова № 211) щодо пріоритетності застосування вказаних актів законодавства при перерахунку та виплаті грошової допомоги.

Частиною першою статті 8 Конституції України передбачено, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (частина третя статті 22 Конституції України).

Згідно зі статтею 4 Закону № 3551-XII ветеранами війни є особи, які брали участь у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав. До ветеранів війни належать: учасники бойових дій, інваліди війни, учасники війни.

Відповідно до частини другої статті 2 Закону № 3551-XII нормативні акти органів державної влади і органів місцевого самоврядування, які обмежують права і пільги ветеранів війни, передбачені цим Законом, є недійсними.

Суд установив, що ОСОБА_1 є учасником бойових дій та у квітні 2009 року отримав грошову допомогу в розмірі 340 гривень відповідно до постанови № 211.

У 2009 році правовідносини щодо виплати позивачу грошової допомоги за 2009 рік, а також розмір цієї виплати регулювалися Законом № 3551-XII. Частиною п'ятою статті 12 Закону № 3551-XII було передбачено, що щорічно до 5 травня учасникам бойових дій виплачується разова грошова допомога у розмірі п'яти мінімальних пенсій за віком.

Натомість Кабінет Міністрів України у постанові № 211 установив, що у 2009 році виплата разової грошової допомоги, передбаченої Законами України «Про статус ветеранів

війни, гарантії їх соціального захисту» та «Про жертви нацистських переслідувань», зокрема, учасникам бойових дій, здійснюється у розмірі 340 гривень (пункт 1 постанови № 211), тобто у розмірі меншому, ніж це було передбачено частиною п'ятою статті 12 Закону № 3551-ХІІ.

Водночас редакція частини п'ятої статті 12 Закону № 3551-ХІІ, якою розмір грошової допомоги визначено у розмірі п'яти мінімальних пенсій за віком, на час виникнення спірних відносин була чинною та іншими законодавчими актами, в тому числі Законом № 835-VI, не призупинялась і зміни до неї не вносились (на відміну від 2007 і 2008 років).

За таких обставин колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що правовідносини щодо виплати грошової допомоги ветеранам війни у 2009 році регулюються положеннями Закону № 3551-ХІІ, а тому застосування до таких правовідносин положень Закону № 835-VI та підзаконного нормативного акта – постанови № 211, який суперечить Закону 3551-ХІІ, є помилковим.

(постанова Верховного Суду України від 14 березня 2013 року у справі № 21-33а13 доповідач Панталієнко П.В.).

280.000.000 Державне регулювання природними ресурсами. Охорона довкілля

280.180.000 Користування надрами. Види користування

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень пункту 6 частини першої статті 26 Кодексу України про надра (далі – Кодекс) та пунктів 17, 19 Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 жовтня 2003 року № 1540 (чинного на час виникнення спірних правовідносин) щодо користування надрами.

Статтею 19 Кодексу встановлено, що надра надаються у користування підприємствам, установам, організаціям і громадянам лише за наявності у них спеціального дозволу на користування ділянкою надр.

Відповідно до пункту 6 частини першої статті 26 Кодексу право користування надрами припиняється у разі якщо користувач без поважних причин протягом двох років не приступив до користування надрами.

Частиною другою цієї ж статті Кодексу законодавець обмежив право органу, який надав надра у користування, самостійно припинити таке право, зокрема й у вказаному вище випадку, та визначив для цього судовий порядок у разі незгоди користувачів.

Таким чином, на думку Верховного Суду України, оскільки, у справі, яка розглядається, суди встановили, що позивач згоди на припинення користування надрами не надавало, то Міністерства охорони навколишнього природного середовища України не мало повноважень для прийняття спірного наказу.

(постанова Верховного Суду України від 15 квітня 2013 року у справі № 21-134а13 доповідач Панталієнко П.В.).

340.000.000 Юстиція

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статті 21 Закону України від 5 листопада 1991 року № 1789-ХІІ «Про прокуратуру» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 1789-ХІІ) та статей 26, 59 Закону України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 280/97-ВР) щодо скасування чи зміни рішень органів місцевого самоврядування.

Відповідно до пункту 15 частини першої статті 26 Закону № 280/97-ВР питання щодо скасування актів органів виконавчої влади, які не відповідають Конституції чи законам

України, іншим актам законодавства, рішенням ради, прийнятим у межах її повноважень, вирішуються виключно на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради.

Згідно з частиною десятою статті 59 зазначеного Закону акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування з мотивів їхньої невідповідності Конституції або законам України визнаються незаконними в судовому порядку.

Відповідно до вимог статті 21 Закону № 1789-XII протест на акт, що суперечить закону, приноситься прокурором, його заступником до органу, який його видав, або до вищестоящего органу.

У протесті прокурор ставить питання про скасування акта або приведення його у відповідність з законом.

Протест прокурора зупиняє дію опротестованого акта і підлягає обов'язковому розгляду відповідним органом або посадовою особою у десятиденний строк після його надходження.

Системний аналіз наведених положень законів України дає підстави вважати, що за органами місцевого врядування законодавець закріпив право на зміну та скасування власних рішень. Таке право випливає із конституційного повноваження органів місцевого самоврядування самостійно вирішувати питання місцевого значення шляхом прийняття рішень, що є обов'язковими до виконання на відповідній території, оскільки вони є суб'єктами правотворчості, яка передбачає право формування приписів, їх зміну чи скасування.

У той же час у статті 3 Конституції України закріплено принцип, за яким права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність.

Цей принцип знайшов своє відображення у статті 74 Закону № 280/97-ВР, згідно з якою органи місцевого самоврядування є відповідальними за свою діяльність перед юридичними і фізичними особами.

Таким чином, органи місцевого самоврядування не можуть скасовувати свої попередні рішення, вносити до них зміни, якщо відповідно до приписів цих рішень виникли правовідносини, пов'язані з реалізацією певних суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів, і суб'єкти цих правовідносин заперечують проти їх зміни чи припинення.

Ненормативні правові акти місцевого самоврядування є актами одноразового застосування, вони вичерпують свою дію фактом їхнього виконання, а тому не можуть бути скасовані чи змінені органом місцевого самоврядування після їх виконання.

(постанова Верховного Суду України від 4 червня 2013 року у справі № 21-64a13 доповідач Кривенда О.В.)

340.020.000 Державна реєстрація нормативних актів

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень пункту 5 Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 року № 731 (далі – Положення) щодо порядку направлення на виконання нормативно-правових актів лише після їх державної реєстрації в установленому законодавством порядку.

Указом Президента України від 3 жовтня 1992 року № 493/92 «Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади» встановлено, що з 1 січня 1993 року нормативно-правові акти, які видаються міністерствами, іншими органами виконавчої влади, органами господарського управління та контролю і які зачіпають права, свободи й законні інтереси громадян або мають міжвідомчий характер, підлягають державній реєстрації. Також встановлено, що державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, органів господарського управління та контролю здійснює Міністерство юстиції України.

На виконання цього Указу постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 року № 731 затверджено Положення.

Підпунктом «б» пункту 4 Положення встановлено, що державній реєстрації підлягають нормативно-правові акти будь-якого виду (постанови, накази, інструкції тощо), якщо в них є одна або більше норм, що мають міжвідомчий характер, тобто є обов'язковими для інших міністерств, органів виконавчої влади, а також органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, що не входять до сфери управління органу, який видав нормативно-правовий акт.

Відповідно до підпункту «е» пункту 5 Положення на державну реєстрацію не подаються акти рекомендаційного, роз'яснювального та інформаційного характеру (методичні рекомендації, роз'яснення, у тому числі податкові, тощо), нормативно-технічні документи (національні та регіональні стандарти, технічні умови, будівельні норми і правила, тарифно-кваліфікаційні довідники, кодекси ustalеної практики, форми звітності, у тому числі щодо державних статистичних спостережень, адміністративних даних та інші).

Пунктом 15 Положення передбачено, що міністерства, інші центральні органи виконавчої влади направляють для виконання нормативно-правові акти лише після їх державної реєстрації та офіційного опублікування. У разі порушення зазначених вимог нормативно-правові акти вважаються такими, що не набрали чинності, і не можуть бути застосовані.

Методика визначення неефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, затвердженої наказом Національного агентства України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів (далі – Агентство) від 13 грудня 2006 року № 89 (далі – Методика) була затверджена наказом Державного комітету України з енергозбереження від 26 жовтня 2001 року № 113.

16 листопада 2001 року Міністерство юстиції України відмовило у державній реєстрації зазначеної Методики з посиланням на те, що вона має нормативно-технічний характер (встановлює механізм визначення обсягу неефективного використання паливно-енергетичних ресурсів (далі – ПЕР) на промислових об'єктах, що виробляють і споживають електричну та теплову енергію).

Указом Президента України від 31 грудня 2005 року № 1900/2005 утворено Агентство.

Відповідно до статті 7 Положення про Національне агентство України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2006 року № 412, нормативно-правові акти Агентства підлягають реєстрації в установленому законодавством порядку.

Наказом від 13 грудня 2006 року № 89 Агентство перезатвердило Методику, проте на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України в установленому законодавством порядку її не подало.

Як видно зі змісту Методики, нею встановлено порядок визначення обсягу неефективного використання ПЕР, наведено формули для виконання розрахунків їх перевитрат з метою забезпечення економічного механізму енергозбереження.

Проведені відповідно до Методики розрахунки обсягів нераціонального використання ПЕР використовуються при застосуванні економічних санкцій та нарахуванні енергетичного збору.

Ця Методика, відповідно до сфери її застосування, поширюється на всі підприємства і установи по отриманню, переробці, перетворенню, транспортуванню, зберіганню, обліку та використанню ПЕР, розміщених на території України, а також на окремі споруди та інженерні об'єкти інших підприємств і установ та їх філій незалежно від форм власності, що виробляють або споживають електричну та теплову енергію, а також інші ПЕР.

Метою застосування Методики є: виконання розрахунків перевитрат ПЕР; контроль за додержанням норм законодавства про енергозбереження на підприємстві; контроль за виконанням вимог нормативних документів щодо підтримання та підвищення технічного рівня енергоефективності обладнання та систем енергопостачання тощо.

Зважаючи на коло суб'єктів, на яких поширює свою дію Методика, а також те, що на підставі проведених відповідно до її вимог розрахунків обсягів нераціонального використання ПЕР застосовуються економічні санкції та нараховується енергетичний збір, колегія суддів вважає, що цей нормативно-правовий акт міг бути направлений на виконання лише після його державної реєстрації в установленому законодавством порядку.

(постанова Верховного Суду України від 4 червня 2013 року у справі № 21-140а13 доповідач Кривенда О.В.).

340.070.000 Державна виконавча служба. Виконавче провадження

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень пункту 3.4 статті 3 Закону України від 23 червня 2005 року № 2711-IV «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу» (далі – Закон № 2711-IV) та частин другої, третьої статті 36 Закону України від 21 квітня 1999 року № 606-XIV «Про виконавче провадження» (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин; далі – Закон № 606-XIV) щодо можливості/правомірності скорочення строку зупинення виконавчого провадження зі стягнення з підприємств паливно-енергетичного комплексу заборгованості, порядок та строк погашення якої встановлено Законом № 2711-IV.

За правилами пункту 15 частини першої статті 34 Закону № 606-XIV виконавче провадження підлягає обов'язковому зупиненню у випадку внесення підприємства паливно-енергетичного комплексу до Реєстру підприємств паливно-енергетичного комплексу, які беруть участь у процедурі погашення заборгованості, шляхом застосування механізмів, визначених Законом № 2711-IV (далі – Реєстр).

Згідно з абзацом п'ятим частини другої статті 36 Закону № 606-XIV виконавче провадження у випадках, передбачених пунктом 15 статті 34 цього Закону, зупиняється до закінчення терміну дії процедури погашення заборгованості підприємствами паливно-енергетичного комплексу, визначеного Законом № 2711-IV.

На час прийняття державним виконавцем Жовтневого відділу державної виконавчої служби Луганського міського управління юстиції (далі – відділ ДВС) постанови про зупинення виконавчого провадження від 22 жовтня 2007 року пункт 3.4 статті 3 Закону № 2711-IV передбачав, що процедура погашення заборгованості підприємствами паливно-енергетичного комплексу діє до 1 січня 2008 року. Пунктом 18 розділу II Закону України від 28 грудня 2007 року № 107-VI «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (далі – Закон № 107-VI) термін дії зазначеної процедури продовжено до 1 січня 2009 року.

Ухвалюючи 29 жовтня 2008 року у справі, що розглядається, рішення про скорочення строку зупинення виконавчого провадження, суд першої інстанції, з яким погодилися суди апеляційної та касаційної інстанцій, виходив із того, що 22 травня 2008 року положення Закону № 107-VI про внесення змін до пункту 3.4 статті 3 Закону № 2711-IV визнані неконституційними.

При цьому суди залишили поза увагою те, що з 4 червня 2008 року Законом України від 3 червня 2008 року № 309-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» встановлений у пункті 3.4 статті 3 Закону № 2711-IV термін дії процедури погашення заборгованості було продовжено до 1 січня 2009 року.

Таким чином, на час вирішення судом першої інстанції питання щодо скорочення строку зупинення виконавчого провадження відповідно до чинного законодавства діяла процедура погашення заборгованості підприємствами паливно-енергетичного комплексу, протягом якої відповідно до абзацу п'ятого частини другої статті 36 Закону № 606-XIV виконавче провадження зі стягнення з таких підприємств заборгованості, визначеної Законом № 2711-IV, мало бути зупиненим.

На підтвердження такого правила пунктом 2 глави 11 Закону № 606-XIV щодо підприємств, внесених до Реєстру, на строк їх участі у процедурі погашення заборгованості відповідно до Закону № 2711-IV зупинено дію статей 4, 5 Закону № 606-XIV, які визначають заходи примусового виконання рішень та обов'язки і права державних виконавців.

Отже, за встановленої законодавцем заборони на вчинення виконавчих дій зі стягнення з вищезгаданих підприємств паливно-енергетичного комплексу заборгованості, визначеної Законом № 2711-IV, строк зупинення виконавчого провадження не міг бути скорочений судом. Тому висновок касаційного суду у справі, що розглядається, про можливість скорочення строку виконавчого провадження щодо Підприємства ґрунтується на неправильному застосуванні норм матеріального права, у зв'язку з чим відповідно до частини другої статті 243 Кодексу адміністративного судочинства України ухвала цього суду від 10 квітня 2012 року підлягає скасуванню.

Крім того, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України вважає за необхідне звернути увагу касаційного суду на висновки Верховного Суду України щодо правильного застосування пункту 15 частини першої статті 34 Закону № 606-XIV у контексті положень Закону № 2711-IV, викладені, зокрема, у його постановах від 6 жовтня 2010 року № 6-7733св10 та 24 жовтня 2011 року № 6-38цс11, які також узгоджуються з Рішенням Конституційного Суду України від 13 грудня 2012 року № 18-рп/2012, згідно з яким внесення юридичної особи до Реєстру не є підставою для зупинення виконавчого провадження та заходів примусового виконання судових рішень щодо стягнення з неї заборгованості, яка не стосується неповних розрахунків за енергоносії і не визначена Законом № 2711-IV.

(постанова Верховного Суду України від 5 лютого 2013 року у справі № 21-407а12 доповідач Маринченко В.Л.).

2. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень частини сьомої статті 20 Закону України від 2 жовтня 1992 року № 2654-XII “Про заставу” (далі – Закон № 2654-XII) у контексті Закону України від 21 квітня 1999 року № 606-XIV “Про виконавче провадження” (далі – Закон № 606-XIV) щодо правомірності/неправомірності дій державного виконавця, пов'язаних з реалізацією заставленого майна, на яке звернено стягнення.

Відповідно до преамбули Закону № 606-XIV його положення визначають умови і порядок виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), що відповідно до закону підлягають примусовому виконанню у разі невиконання їх у добровільному порядку.

Отже, примусове виконання виконавчого напису нотаріуса здійснюється в порядку, встановленому Законом № 606-XIV.

Згідно з частиною першою статті 52 Закону № 606-XIV стягнення на заставлене майно в порядку примусового виконання допускається як для задоволення вимог стягувача – заставодержателя, так і для задоволення вимог інших стягувачів.

На час виникнення спірних відносин Закон № 606-XIV не містив норм, що визначали особливості звернення стягнення на заставлене майно, зокрема щодо продажу такого майна.

Таким чином, до звернення стягнення на заставлене майно застосовувались загальні правила про примусове виконання рішень, у тому числі норми статті 61 зазначеного Закону щодо реалізації майна боржника на прилюдних торгах, аукціонах.

Разом з цим відповідно до частини сьомої статті 20 Закону № 2654-XII реалізація заставленого майна, на яке звернено стягнення, провадиться державним виконавцем на підставі виконавчого листа суду, або наказу господарського суду, або виконавчого напису нотаріуса у встановленому порядку, якщо інше не передбачено цим Законом чи договором.

Відповідно до частини першої статті 21 Закону № 2654-XII, яка розкриває порядок здійснення реалізації заставленого майна, зазначений в частині сьомій статті 20 цього Закону, реалізація заставленого майна провадиться спеціалізованими організаціями з аукціонів (публічних торгів), якщо інше не передбачено договором, а державних підприємств та

відкритих акціонерних товариств, створених у процесі корпоратизації, всі акції яких перебувають у державній власності, – виключно з аукціонів (публічних торгів).

Буквальне тлумачення положень частини сьомої статті 20 та частини першої статті 21 Закону № 2654-ХІІ вказує на те, що реалізація заставленого майна, тобто продаж майна, яке перебуває в заставі, здійснюється на публічних торгах за умови, що інший порядок реалізації такого майна не визначений в договорі застави. Якщо в договорі встановлений інший порядок продажу, відмінний від публічних торгів, то в такому разі публічні торги (аукціон) не проводяться.

Отже, договором застави може встановлюватися інший порядок реалізації заставленого майна, відмінний від публічних торгів (аукціону).

Аналіз наведених норм матеріального права дає підстави дійти висновку, що Закон № 2654-ХІІ допускає встановлення в договорі застави порядку примусового виконання рішень, які підлягають виконанню відповідно до Закону № 606-ХІV.

(постанова Верховного Суду України від 9 квітня 2013 року у справі № 21-409а12 доповідач Тітов Ю.Г.).